

Stichting
Pensioenfonds
van de KAS BANK

Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK
De Entree 500, 1101 EE Amsterdam
Website: www.pensioenfondskasbank.nl

Ingeschreven in het Handelsregister van
de Kamer van Koophandel
onder nummer 41200423

Verslag over het boekjaar lopende van
1-1-2018 tot en met 31-12-2018

Inhoud

	Pagina
Voorwoord	5
Verslag van het Bestuur	
Kerncijfers	7
Organisatie pensioenfonds	9
Het pensioenfonds	14
Financiële positie van SPKB	15
Pensioenregeling 2018	16
Premiebeleid	17
Ontwikkeling deelnemersbestand	18
Toeslagbeleid en toeslagverlening	18
Communicatie	19
Beleggingen	20
Uitvoeringskosten	23
Governance	25
Uitbestedingsbeleid	28
Risicomanagement	29
Vooruitblik 2019	33
Actuariële paragraaf	34
Visitatiecommissie	
Verslag van de Visitatiecommissie	37
Reactie Bestuur op het verslag van de Visitatiecommissie	39
Verantwoordingsorgaan	
Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2018	41
Reactie Bestuur op het verslag van het Verantwoordingsorgaan	44

Pagina**Jaarrekening**

Balans per 31 december	46
Staat van baten en lasten	48
Kasstroomoverzicht	50
Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling	51
Algemene grondslagen	51
Specifieke grondslagen	52
Bestemming van Saldo van baten en lasten	58
Gebeurtenissen na balansdatum	58
Toelichting op de balans per 31 december	59
Toelichting op de staat van baten en lasten	64
Risicoparaagraaf	69

Overige gegevens

Statutaire resultaatbestemming	81
Actuariële verklaring	81
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	82

Voorwoord

Voor u ligt het verslag over het boekjaar 2018 (hierna: het verslagjaar) van de Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK (hierna: het pensioenfonds of SPKB). Het pensioenfonds is statutair gevestigd in Amsterdam en is opgericht op 8 december 1953. De Stichting is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41200423. SPKB is een ondernemingspensioenfonds en is aangesloten bij de Pensioenfederatie. De laatste statutenwijziging was op 30 juni 2014.

Het jaar 2018 was op beleggingsgebied een jaar om snel te vergeten. Ons fonds heeft de benchmark verslagen met een rendement over 2018 van -0,16% versus een benchmark van -0,52%. Maar daarmee is dan ook wel alles gezegd. De dekkingsgraad ging van 120,3% eind september 2018 tot 113,6% eind december 2018. Dit is met name het gevolg van enerzijds dalende beurskoersen, met als consequentie een lager vermogen en anderzijds dalende rentes met als gevolg hogere verplichtingen. De beleidsdekkingsgraad (het rekenkundig gemiddelde van de dekkingsgraden van de 12 maanden van 2018) bedroeg ultimo 2018 117,3%, waardoor indexering in 2019 naar verwachting mogelijk is.

Belangrijke zaken in 2018 voor het pensioenfonds waren:

- Het besluit om per 1 juli 2018 te indexeren;
- De aanpassing van de pensioenrichtleeftijd van 67 naar 68 jaar voor bestaande en nieuwe rechten;
- De implementatie van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG);
- De voorbereiding op de implementatie van IORP II;
- De herinrichting van de Beleggingsportefeuille;
- Het onderzoek met betrekking tot de toekomst van het pensioenfonds;
- Het volgen van de ontwikkelingen met betrekking tot de discussie over een nieuw Nederlands pensioenstelsel;
- De beheersing van de uitvoeringskosten;
- Het aanpassen van de voorziening voor toekomstige uitvoeringskosten;
- Het implementeren van nieuwe sterftetabellen.

Dit verslag wordt uitgebracht in overeenstemming met de statuten van het pensioenfonds.

Het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

Verslag van het Bestuur

Kerncijfers

	2018	2017	2016	2015	2014
Aantallen					
Actieve deelnemers	464	457	537	656	648
Gewezen deelnemers	1.112	1.115	1.125	969	939
Pensioengerechtigden	393	390	386	379	373
Totaal	1.969	1.962	2.048	2.004	1.960
Toeslagen					
Indexatie actieven	0,92% *)	0,00%	0,00%	1,00%	0,80%
Indexatie inactieven	0,46% *)	0,00%	0,00%	0,50%	0,40%
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Beleggingen voor risico pensioenfonds					
Belegd vermogen	319.601	319.903	317.780	286.047	287.571
Beleggingsopbrengsten	-923	7.459	23.731	-149	56.129
Beleggingsrendement	-0,2%	2,4%	8,3%	0,2%	24,3%
Benchmark	-0,5%	1,6%	9,1%	0,2%	21,3%
Reserves					
Algemene reserve	38.832	46.640	31.295	26.670	43.023
Technische voorzieningen					
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	283.784	276.801	284.655	262.963	244.722
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	855	911	744	177	0
Totaal technische voorzieningen	284.639	277.712	285.399	263.140	244.722

*) Betreft de indexatie die per 1-7-2018 is toegekend over 2017.

	2018	2017	2016	2015	2014
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	6.587	7.316	9.720 ¹⁾	9.249	13.984
Pensioenuitkeringen	5.484	5.561	5.268	4.994	5.031
Vermogenssituatie en solvabiliteit					
Pensioenvermogen	323.471	324.352	316.694	289.810	287.745
Pensioenverplichtingen	284.639	277.712	285.399	263.140	244.722
Aanwezige dekkingsgraad ²⁾	113,6%	116,8%	111,0%	110,1%	117,6%
Vereiste dekkingsgraad	114,4%	115,0%	114,7%	114,7%	111,9%
Beleidsdekkingsgraad (BDG) ³⁾	117,3%	115,0%	105,0%	111,2%	118,9%
Reële dekkingsgraad ⁴⁾	94,7%	92,4%	85,5%	89,3%	n.v.t.

1) Inclusief € 1,1 miljoen incidentele bijdrage werkgever.

2) De aanwezige dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen ($323.471 / 284.639 \times 100\% = 113,6\%$).

3) De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad.

4) De reële dekkingsgraad is gedefinieerd als de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de zogenoemde "indexatiedekkkingsgraad", de dekkingsgraad waarbij volledige toeslagverlening op basis van prijsinflatie mogelijk is, onafhankelijk van de eigen toeslagambitie van het fonds.

Organisatie pensioenfonds

Bestuur

Het Bestuur van SPKB is paritair samengesteld en bestaat uit 6 personen. Daarvan zijn 3 bestuurders van werkgeverszijde en 3 van werknemerszijde waarvan 1 vertegenwoordiger ook namens de gepensioneerden.

In 2018 hebben er geen bestuurswisselingen plaatsgevonden. Mevrouw L.K.M. Gabriëlse is vanwege het verstrijken van haar zittingsperiode, op 26 juni 2018 door het Bestuur met ingang van 1 november 2018 herbenoemd voor een periode van zes jaar.

Bestuur:

<i>Werkgeversvertegenwoordigers</i>	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortjaar</i>
P. van der Wal RA RE	voorzitter	Maart 2023	M	1961
L.H.E. de Jaeger	secretaris	Mei 2021	M	1978
M.A.M. Jager-Smeets MA M.Sc. LLM	lid	Maart 2019	V	1966
<i>Werknemersvertegenwoordigers</i>	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>		
O.F. Hulst LLM	lid	April 2022	M	1989
L.K.M. Gabriëlse	plv. secretaris	November 2024	V	1968
J. Voskuilen RA (namens de gepensioneerden)	plv. voorzitter	November 2020	M	1954

Overzicht nevenfuncties bestuursleden:

<i>Bestuurslid</i>	<i>nevenfunctie</i>
P. van der Wal RA RE	Managing Director IAD
L.H.E. de Jaeger	Associate Director
M.A.M. Jager-Smeets MA M.Sc.	Director Risk Solutions
L.K.M. Gabriëlse	Sr. Sales Manager, vicevoorzitter van Vrouwen in Institutioneel Pensioen
J. Voskuilen RA	Geen
O.F. Hulst LLE	Innovation Lead, stagiair RVT Bpf Bouw en lid werkgroep Pensioenlab

Bestuurscommissies

Het Bestuur van SPKB wordt ondersteund door de volgende commissies:

- financiële commissie;
- beleggingscommissie;
- communicatiecommissie.

Het dagelijks Bestuur

Het dagelijks Bestuur bestaat uit de voorzitter, Pieter van der Wal en de secretaris, Pol de Jaeger. In spoedeisende gevallen kan het dagelijks Bestuur met mandaat van de overige bestuursleden besluiten nemen.

Financiële commissie

De Financiële commissie bestaat uit twee bestuursleden, Jan Voskuilen, voorzitter, en Pieter van der Wal. De bestuursleden worden ondersteund door twee medewerkers van KAS BANK, Thijs Vlasman en Peter van der Knaap.

De Financiële commissie doet tijdens bestuursvergaderingen schriftelijk en/of mondeling verslag van haar activiteiten.

In 2018 heeft de Financiële commissie zich onder meer bezig gehouden met:

- de begroting en de kostendeekkende premie van 2018;
- het verzorgen van de financiële informatieverschaffing van het pensioenfonds, in het bijzonder de jaarrekening en de staten ten behoeve van de toezichthouder, in overeenstemming met van toepassing zijnde wet- en regelgeving;
- het opvolgen van de aanbevelingen van de externe accountant, de externe (certificerend) actuaire en de visatiecommissie;
- het herverzekeringstraject overlijdens- en arbeidsongeschiktheid met ingang van januari 2019;
- risicomangement en implementatie van IORP II;
- de beoordeling van ISAE 3402 en ISAE 3000 rapportages van de pensioenadministrateur AZL;
- het aanpassen van de voorziening voor de uitvoeringskosten.

Beleggingscommissie

De Beleggingscommissie bestaat uit twee bestuursleden, namelijk Monique Jager-Smeets (voorzitter), Pol de Jaeger en een externe adviseur van Towers Watson B.V., de heer J. Molenaar. Zij worden ondersteund door twee medewerkers van KAS BANK, Sander Rijpma en Sander van den Broeke. Sinds september 2018 wordt de beleggingscommissie ondersteund door een fiduciair adviseur, Sprenkels & Verschuren.

De Beleggingscommissie doet tijdens de bestuursvergaderingen schriftelijk en/of mondeling verslag van haar activiteiten en van de beweegredenen achter haar adviezen aan het Bestuur.

Het pensioenfonds heeft het vermogensbeheer van de beleggingen uitbesteed aan twee partijen, Nationale Nederlanden Investment Partners (hierna NNIP) rechtsopvolger van Delta Lloyd Asset Management N.V. (hierna DLAM) en BlackRock Institutional Trust Company (hierna BlackRock). NNIP is verantwoordelijk voor het vermogensbeheer van de matching portefeuille (afdekken renterisico) en BlackRock voor het vermogensbeheer van de return portefeuille. KAS BANK N.V. (hierna KAS BANK) verzorgt de afdekking van het valutarisico. SPKB heeft met de vermogensbeheerders afspraken gemaakt over de inrichting van de portefeuille en aan welke benchmark de behaalde beleggingsresultaten worden getoetst.

KAS BANK voert de beleggings- en financiële administratie, waardoor de beleggingen onafhankelijk van de vermogensbeheerders worden geadmireerd en gewaardeerd. KAS BANK rapporteert periodiek aan SPKB onder meer over eventuele afwijkingen van de beleggingen met het aan de vermogensbeheerders verstrekte mandaat (compliance monitoring), over verschillen tussen de performance volgens de beleggingsadministratie en de vermogensbeheerders (performance measurement) en over de gelopen risico's in de portefeuille (ex post risicoanalyse).

In 2018 heeft de Beleggingscommissie zich onder meer bezig gehouden met:

- het voeren van een beleggingsbeleid ten opzichte van de strategische benchmark;
- de herinrichting van de beleggingsportefeuille;
- het monitoren van de (risico's in de) beleggingsportefeuille;
- het monitoren van de kosten van vermogensbeheer en de transactiekosten en
- het monitoren van de externe vermogensbeheerders.

Communicatiecommissie

De Communicatiecommissie bestaat uit twee bestuursleden, Larissa Gabriëlse, voorzitter en Otto Hulst. Zij worden hierin ondersteund door drie medewerkers van KAS BANK, Wouter de Jonge, Pauline van Straaten en Bob Meijer. De Communicatiecommissie doet tijdens de bestuursvergaderingen schriftelijk en/of mondeling verslag van haar activiteiten. Zij legt voorgenomen communicatie ter accordering voor aan het Bestuur.

De Communicatiecommissie heeft als doel het communicatiebeleid voor te bereiden en sturing te geven aan de uitvoering hiervan. In het communicatiebeleidsplan staat het algemene communicatiebeleid beschreven en wordt aangegeven welke communicatiemiddelen hiervoor zullen worden ingezet. In dit plan wordt ook gewaarborgd dat SPKB alle wettelijke informatieverplichtingen nakomt. Naast het communicatiebeleidsplan wordt ieder jaar het communicatiejaarplan opgesteld.

Tijdens de jaarvergadering op 29 augustus 2018, georganiseerd door de Communicatiecommissie, heeft het Bestuur een toelichting gegeven op het jaar 2017 en de ontwikkelingen gedurende de eerste maanden van 2018.

In augustus 2018 heeft het pensioenfonds al zijn actieve deelnemers met het Uniform Pensioenoverzicht geïnformeerd over hun per ultimo 2017 opgebouwde en op te bouwen pensioen. Daarnaast heeft elke Nederlander via de website www.mijnpensioenoverzicht.nl met zijn DigiD de mogelijkheid om een overzicht te krijgen van de door hem opgebouwde en nog op te bouwen pensioenaanspraken bij alle (inclusief vroegere) werkgevers. Om het pensioenbewustzijn bij de deelnemers te vergroten, is er in het najaar van 2018 een kennissessie georganiseerd, waarbij de belangrijkste life events zijn toegelicht. Verder is er in juni 2018 een succesvolle campagne uitgevoerd voor het verzamelen van e-mailadressen van de deelnemers. Met een zo compleet mogelijk e-mailadressenbestand wil het pensioenfonds zoveel mogelijk deelnemers digitaal bereiken.

Ook heeft het Bestuur de deelnemers in PF-Updates (nieuwsbrief van SPKB) geïnformeerd over lopende zaken, waaronder

- de financiële situatie van SPKB;
- de pensioenregeling 2018, inclusief het toeslagenbeleid en de financiering;
- de ontwikkelingen op het gebied van voor pensioenfondsen relevante wet- en regelgeving en het toezicht op pensioenfondsen en
- de toeslagverlening per 1 juli 2018.

Visitatiecommissie

Het intern toezicht van het fonds wordt uitgeoefend door een Visitatiecommissie. De taken en bevoegdheden van dit orgaan, evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze zijn vastgesteld in de statuten van het fonds en in de ABTN.

Visitatiecommissie

	<i>Einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortjaar</i>
A. Heuzinkveld	2018	M	1956
P. Molenaar	2019	M	1962
E.A.W.M. Uijen , in december 2018 opgevolgd door mevrouw L.E.M. Duynstee	2023	V	1962

De Visitatiecommissie is samengesteld uit onafhankelijke deskundigen met bestuurlijke ervaring. De commissie bestaat uit drie leden, de heren A. Heuzinkveld (Manager Human Resources Koninklijke Gazelle N.V. en voorzitter Pensioenfonds Koninklijke Gazelle), P. Molenaar RBA (Directeur van Allianz Global Investors) en mr. E.A.W.M. Uijen (Algemeen directeur en uitvoerend bestuurder PME) die met ingang van 21 december 2018 is opgevolgd door mevrouw L. Duynstee (bestuurder en toezichthouder bij diverse pensioenfondsen).

De Visitatiecommissie is belast met het interne toezicht. Zij beoordeelt de wijze waarop het pensioenfonds wordt aangestuurd, de beleids- en bestuursprocedures en ook de risico's op de lange termijn. De Visitatiecommissie rapporteert aan het Bestuur. Het Bestuur bespreekt de rapportage van de Visitatiecommissie met het Verantwoordingsorgaan.

Voor een samenvatting van het rapport van de Visitatiecommissie wordt verwezen naar pagina 37.

Verantwoordingsorgaan

Verantwoordingsorgaan:

<i>Actieven</i>	<i>functie</i>	<i>einde zittingsperiode</i>	<i>geslacht</i>	<i>geboortjaar</i>
J.T. Bijker	voorzitter	2018	V	1973
M. Koudijs, in september 2018 opgevolgd door de heer M.J.M. Meijs	lid	2021	M	1978
J.H. Bobeldijk	lid	2022	M	1978
N. van Leeuwen	lid	2021	M	1953
M.E. Hamburg	lid	2022	M	1939
B.C. Kampman	lid	2021	V	1983

Het Bestuur heeft een Verantwoordingsorgaan ingesteld dat voldoet aan de Pensioenwet. De taken en bevoegdheden van dit orgaan, evenals de samenstelling, benoeming en werkwijze, zijn vastgelegd in de statuten van het fonds en het reglement van het Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan bestond in het verslagjaar uit 6 personen.

Het Bestuur van het pensioenfonds legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de wijze waarop dit is uitgevoerd.

Het Verantwoordingsorgaan is bevoegd jaarlijks een oordeel te geven over het handelen van het Bestuur aan de hand van het jaarverslag en de jaarrekening en andere relevante informatie, waaronder, indien van toepassing, de bevindingen van de Visitatiecommissie, over het door het Bestuur uitgevoerde beleid, evenals over de beleidskeuzes voor de toekomst.

Het Bestuur heeft het Verantwoordingsorgaan geïnformeerd over onder meer de ontwikkeling in de financiële positie van het pensioenfonds, over de wijze waarop het Bestuur invulling geeft aan de nieuwe verplichtingen van het FTK en over de visie van het Bestuur op de toekomst van SPKB.

Voor het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het gevoerde beleid in 2018 wordt verwezen naar pagina 41.

Uitbestede werkzaamheden

Administratie

Als administrateur voor het pensioenfonds zorgt AZL N.V (hierna: AZL) voor de pensioen- en deelnemersadministratie, de financiële administratie en de jaarverslaglegging.

Vermogensbeheer

SPKB heeft het vermogensbeheer van de beleggingen uitbesteed aan twee partijen, de Nationale Nederlanden Investment Partners (hierna NNIP) rechtsopvolger van Delta Lloyd Asset Management N.V. (hierna DLAM) en BlackRock Institutional Trust Company (hierna BlackRock). NNIP (voormalig DLAM) is verantwoordelijk voor het vermogensbeheer van de matching portefeuille (afdekken renterisico) en BlackRock voor het vermogensbeheer van de return portefeuille. KAS BANK N.V. verzorgt de afdekking van het valutarisico. SPKB heeft met de vermogensbeheerders afspraken gemaakt over de inrichting van de portefeuille en aan welke benchmark de behaalde beleggingsresultaten worden getoetst.

Compliance officer

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) is de externe deskundige op het gebied van compliance.

Het pensioenfonds beschikt over een compliance charter, een gedragscode en een compliance programma. Alle als insiders aangemerkte personen hebben de gedragscode ondertekend. Insider zijn de leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan, de Visitatiecommissie, de ambtelijk secretaris en de leden van de verschillende commissies. De leden van het Bestuur hebben ook opgave gedaan van hun relevante nevenfuncties.

Ambtelijk secretaris

Mevrouw S.S.S. Nandelall

Een ambtelijk secretaris ondersteunt het Bestuur bij het voorbereiden en de verslaglegging van alle vergaderingen van het Bestuur, de Beleggingscommissie, de Financiële commissie, de Communicatiecommissie en de vergaderingen van het Bestuur met het Verantwoordingsorgaan en alles wat daarmee samenhangt.

Advisering en certificering

In het verslagjaar zijn de adviserende actuariële werkzaamheden uitgevoerd door Mercer en de adviserende werkzaamheden op het gebied van beleggingen door Willis Towers Watson.

De controle van de jaarrekening is toevertrouwd aan PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.. De actuariële certificering is belegd bij Milliman Pensioenen v.o.f.

Koepelorganisatie

SPKB is aangesloten bij de Pensioenfederatie.

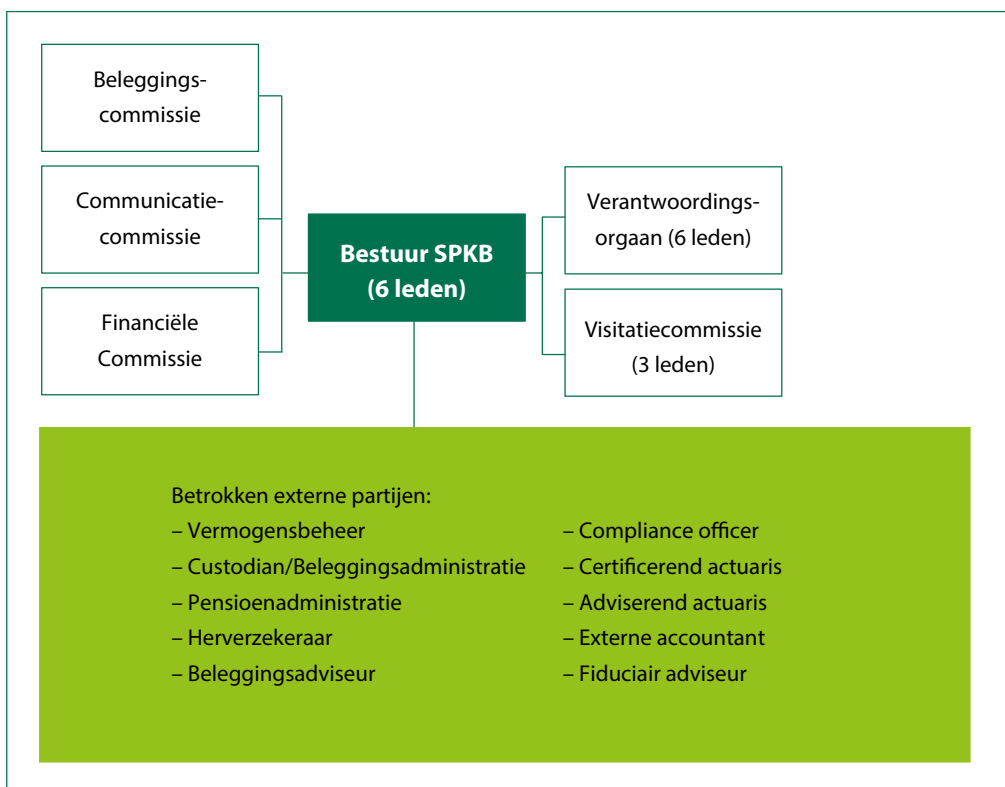
Het pensioenfonds

Statutaire doelstelling

Het fonds stelt zich ten doel het (binnen de perken van zijn middelen - zulks uitsluitend ter beoordeling van het Bestuur -) verstrekken of doen verstrekken van pensioenen en/of overige uitkeringen aan werknemers of gewezen werknemers van de aangesloten ondernemingen en aan hun nagelaten betrekkingen. De pensioenaanspraken worden gefinancierd met bijdragen van werkgever en werknemers. De pensioenregeling voorziet voor alle deelnemers in een ouderdomspensioen, een partnerpensioen en een wezenpensioen.

Het Bestuur heeft de doelstellingen en beleidsuitgangspunten, zoals bedoeld in artikel 102a van de Pensioenwet vastgesteld en vastgelegd in de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN). Bij de toetsing van de opdrachtaanvaarding voor de uitvoering van de pensioenregeling zijn deze door het Bestuur als uitgangspunt genomen.

Organisatieschema

Missie, visie, kernwaarden en strategie

Missie

SPKB zorgt voor een zorgvuldige uitvoering van de pensioenregeling ten behoeve van alle (ook gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden.

Visie

SPKB streeft ernaar om op een kostenefficiënte manier een eenvoudige, toekomstbestendige, uitvoerbare pensioenregeling uit te voeren.

Het bestuur is erin geslaagd om bovenstaande doelen in 2018 te realiseren.

Kernwaarden

Beheerst, efficiënt en transparant.

Strategie

De belangrijkste pijlers voor de strategie van SPKB voor de komende jaren zijn:

1. eenvoudige, toekomstbestendige, uitvoerbare pensioenregeling;
2. goede communicatie (met deelnemers, pensioengerechtigden en werkgever);
3. het onderzoeken van de mogelijkheden tot samenwerking;
4. draagvlak voor het pensioenfonds behouden.

Financiële positie van SPKB

(Beleids)dekkingsgraad

Sinds de invoering van het nFTK is de beleidsdekkingsgraad leidend voor alle beleidsmaatregelen. De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de feitelijke dekkingsgraad van de afgelopen 12 maanden en is daarmee minder afhankelijk van dagkoersen. Alle beleidsmaatregelen moeten gebaseerd zijn op deze beleidsdekkingsgraad. Ultimo 2018 bedroeg de beleidsdekkingsgraad van SPKB 117,3% (ultimo 2017: 115,0%).

Het verloop van de feitelijke dekkingsgraad in het verslagjaar zag er als volgt uit:

Ontwikkeling dekkingsgraad	Werkelijk
Dekkingsgraad per 31 december 2017	116,8%
Nieuwe aanspraken	0,4%
Uitkeringen	0,3%
Toeslagverlening	-0,7%
Wijziging rentetermijnstructuur, gevolgen TV	-5,4%
Beleggingsresultaat	0,1%
Overige oorzaken	2,1%
Dekkingsgraad per 31 december 2018	113,6%

Verschil dekkingsgraad op basis van UFR-curve en marktwaarde

Dekkingsgraad per 31 december 2018 op basis van dagcurve	110,5%
Impact Ultimate Forward Rate	3,1%
Dekkingsgraad per 31 december 2018 op basis van DNB-curve	113,6%

Reële dekkingsgraad

Naast de beleidsdekkingsgraad is de reële dekkingsgraad een belangrijke graadmeter voor de financiële positie van het pensioenfonds. De reële dekkingsgraad is de beleidsdekkingsgraad gedeeld door de dekkingsgraad waarbij volledige prijsindexatie is toegestaan. Ultimo 2018 bedroeg de reële dekkingsgraad 94,7% (ultimo 2017: 92,4%). Ultimo 2018 bedroeg de marktwaardedekkingsgraad 110,5% (ultimo 2017: 113,2%). Bij de marktwaarde dekkingsgraad wordt de waarde van de beleggingen en de waarde van de verplichtingen berekend op basis van de markttrente (zonder UFR).

Vereist eigen vermogen

Eind 2018 bedroeg het Vereist Eigen Vermogen (VEV) 114,4 % (2017: 115,0%). Het VEV geeft aan welk percentage van de totale pensioenverplichtingen aanwezig moet zijn.

Pensioenregeling 2018

De pensioenregeling van SPKB zag er op 31 december 2018 op hoofdlijnen als volgt uit:

Regeling voor werknemers geboren op of na 1 januari 1950

Pensioensysteem	Middelloon, CDC-regeling
Pensioenrichtleeftijd	68 jaar
Opbouw% ouderdomspensioen	1,875%
Maximum pensioengevend loon	105.075
Franchise	14.383
Maximum pensioengrondslag	90.692
Pensioenpremie	40,6% van pensioengrondslag

Voor de volledige en actuele pensioenreglementen wordt verwezen naar de website van het fonds: www.pensioenfondskasbank.nl.

Premiebeleid

Kostendeekkende en ontvangen premie

Artikel 129 van de Pensioenwet schrijft voor dat de pensioenpremie die het fonds ontvangt minstens gelijk moet zijn aan de kostendeekkende premie zoals berekend conform de Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN), tenzij aan de voorwaarden ten aanzien van de hoogte van beleidsdekkingsgraad, indexatie en ongedaan making van kortingen is voldaan.

In de uitvoeringsovereenkomst en de ABTN is vastgelegd hoe de premie wordt berekend die KAS BANK aan het pensioenfonds verschuldigd is. De verschuldigde premie bestaat uit de kostendeekkende premie zoals vermeld in de Pensioenwet en een structurele opslag van 5% van de som van de pensioengevende salarissom van de werknemers in dienst van KAS BANK.

Overzicht van de opbouw van de zuivere kostendeekkende premie van SPKB:

De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld (x € 1.000):

	2018	2017
Onvoorwaardelijke aanspraken	4.305	4.717
Opslag in stand houden vereist vermogen	646	693
Opslag voor uitvoeringskosten	465	680
	5.416	6.090

De feitelijke/verschuldigde premie is als volgt samengesteld (x € 1.000):

	2018	2017
Kostendeekkende premie	5.416	6.090
Opslag 5% loonsom	1.171	1.226
	6.587	7.316

Ontwikkeling deelnemersbestand

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden	Totaal
Stand per 31 december 2017	457	1.115	390	1.962
Mutaties door:				
Nieuwe toetredingen	67	0	0	67
Ontslag met premievrije aanspraak	-59	59	0	0
Waardeoverdracht	0	-14	0	-14
Ingang pensioen	0	-21	33 ¹⁾	12
Overlijden	-1	-2	-25	-28
Afkoop	0	-26	-1	-27
Andere oorzaken	0	1	-4	-3
Mutaties per saldo	7	-3	3	7
Stand per 31 december 2018	464²⁾	1.112	393	1.969

Specificatie pensioengerechtigden

	2018	2017
Ouderdomspensioen	288	286
Partnerpensioen	97	97
Wezenpensioen	8	7
Totaal	393	390

De genoemde aantallen in de hiervoor opgenomen tabellen betreffen de aantallen op "persoonsniveau", conform de opgave aan DNB.

Toeslagbeleid en toeslagverlening

In 2015 hebben het Bestuur en de sociale partners, met ondersteuning van de adviserend actuaaris (Mercer), met elkaar gediscussieerd over de risicobereidheid die het pensioenfonds met haar beleggingen wil hebben. De risicobereidheid bepaalt mede in welke mate het fonds mogelijkheden heeft om toeslag te verlenen en de mate waarin het fonds de kans loopt dat moet worden gekort op de pensioen(opbouw). Bij de discussie zijn de uitkomsten van een enquête onder de deelnemers mede betrokken. Op basis van de discussie en de uitkomsten van de enquête is vastgesteld dat het pensioenfonds een beperkt risico wil lopen, waardoor naar verwachting de kans op indexatie aanwezig is, maar de kans op (hoge) kortingen op de pensioen(opbouw) beperkt blijft. Het beleggingsbeleid is in overeenstemming met de mate van risicobereidheid.

1) Inclusief partner- en wezenpensioen.

2) Inclusief 21 arbeidsongeschikte deelnemers met (gedeeltelijke) vrijstelling van premiebetaling.

Op basis van de risicobereidheid heeft het Bestuur geen toeslagambitie. Het Bestuur beslist elk jaar of en in hoeverre de pensioenen en de aanspraken kunnen worden verhoogd met maximaal de consumenten prijs index (cpi). De voorwaardelijke verhoging (toeslagverlening) wordt betaald uit de opbrengst van de beleggingen, waarbij de indexatie ruimte zoveel mogelijk wordt gebruikt. De indexatieruimte volgt uit de DNB regels voor toekomstbestendig indexeren. Eventuele indexatie (max. cpi) vindt plaats in de verhouding 1:2 als de dekkingsgraad onder 125% ligt; waardoor inactieven en gepensioneerden 50% van de toeslag krijgen van de actieven. Als actieven bij een dekkingsgraad beneden 125% volledig geïndexeerd kunnen worden, dan wordt een eventueel resterende indexatie ruimte gebruikt om de inactieven een hogere toeslag te verlenen. Bij een dekkingsgraad boven 125% is de indexatie voor alle deelnemers gelijk. Bij een dekkingsgraad boven 130% kan het Bestuur besluiten tot inhaal van in voorgaande jaren onvolledige indexatie (cpi). Een eventuele inhaal van onvolledige indexatie vindt plaats vanaf 2016. De hogere indexatie voor actieven is te verklaren doordat de sponsor voor de actieven jaarlijks een opslag op de premie betaalt om indexatie eerder mogelijk te maken. De gekozen verhouding (tot een dekkingsgraad van 125%) is gebaseerd op hiertoe uitgevoerde actuariële berekeningen.

Het Bestuur heeft conform het toeslagbeleid zoals vastgelegd in de ABTN en de regels van toekomstbestendig indexeren besloten om de pensioenen van de (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden per 1 juli 2018 te verhogen. Het indexatiepercentage voor actieven is 0,92% en voor inactieven 0,46%.

De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018 bedroeg 117,3%.

De prijzen (afgeleide consumentenprijsindexcijfer voor alle bestedingen) stegen volgens het CBS in 2017 met 1,40%.

	Indexatie			Indexatie Achterstand jaar		Cumulatief	
	Cpi	Actieven	Inactieven	Actieven	Inactieven	Actieven	Inactieven
2016	0,30%	0,00%	0,00%	-0,30%	-0,30%	-0,31%	-0,31%
2017	1,40%	0,92%	0,46%	-0,48%	-0,94%	-0,49%	-0,96%
Totaal achterstand						-0,80%	-1,27%

Communicatie

Communicatiebeleidsplan

In het communicatiebeleidsplan 2016-2020 wordt er aandacht besteed aan de organisatie van de communicatie.

- de verantwoordelijkheid; het Bestuur draagt zorg voor een adequaat communicatiebeleid. Dit beleid is erop gericht de deelnemers, de gewezen deelnemers en de pensioengerechtigden op begrijpelijke wijze voor te lichten over de inhoud van hun pensioenregeling, de pensioenresultaten, het wel en wee van het fonds en de gevolgen hiervan voor hun pensioen. De nadruk ligt ook in 2018 op het vergroten van het pensioenbewustzijn bij alle deelnemers;
- de samenstelling van de communicatiecommissie; met de samenstelling van de communicatiecommissie streeft het pensioenfonds naar een goede afspiegeling van het deelnemersbestand. Bij de samenstelling van deze commissie is ook in 2018 rekening gehouden met de diversiteit binnen de commissies van het pensioenfonds;
- de taken; deze commissie zorgt voor de beleidsvoorbereiding ten aanzien van het communicatiebeleid. Het communicatie jaarplan wordt uitgevoerd en er wordt toezicht gehouden op derde partijen (AZL en Keylane) die bij de uitvoering betrokken zijn. De communicatiecommissie rapporteert de activiteiten aan het Bestuur en in de bestuursvergaderingen wordt er verslag uitgebracht. Eens per jaar wordt het jaarplan in het Bestuur besproken;
- de middelen; er wordt steeds meer gebruik gemaakt van digitale middelen en dit wordt op alle mogelijke manieren ook steeds benadrukt. Papieren post blijft, op nadrukkelijk verzoek van een deelnemer, evenwel mogelijk;

- de communicatiemomenten; met Keylane is afgesproken om 4 campagnes per jaar te houden. Daarnaast wordt er aanvullend gecommuniceerd bij gebeurtenissen in het werk- en privéleven van een deelnemer, die van invloed kunnen zijn op het pensioen van de deelnemer;
- het jaarplan; de Communicatiecommissie zorgt ervoor dat er bij aanvang van het boekjaar een jaarplan voor het komende jaar is vastgesteld. Dit jaarplan wordt altijd voor goedkeuring aan het Bestuur aangeboden in het communicatiebeleidsplan 2016-2020 wordt er aandacht besteed aan de organisatie van de communicatie.

Communicatie deelnemers, pensioengerechtigden en slapers

Het pensioenfonds maakt voor de communicatie gebruik van de gebruikelijke middelen binnen KAS BANK. Zo verschijnen er per gebeurtenis berichten op de website: www.pensioenfondskasbank.nl voor alle doelgroepen en op KAS-Point (het intranet) voor alle actieve deelnemers. De nieuwsbrief van het pensioenfonds, de PF Update wordt ieder kwartaal digitaal en per post verstuurd en er worden e-mails per gebeurtenis of per campagne verzonden. Verder worden er brieven verstuurd en wordt er via HR gecommuniceerd. Jaarlijks wordt er in het najaar in overleg met het Bestuur een kennissessie voor de deelnemers gehouden. Uit de kwartaalrapportages van Keylane blijkt de effectiviteit van de communicatie (bezoek website etc).

Pensioen 1-2-3 en Pensioenvergelijker ingevoerd

Sinds 1 juli 2016 maakt de pensioenuitvoerder AZL gebruik van Pensioen 1-2-3 een digitaal communicatiemiddel. De deelnemer krijgt gelaagde informatie over zijn pensioenregeling. Laag 1 bevat een beknopte weergave van de pensioenregeling. Deze laag vervangt de oude startbrief. In laag 2 worden de onderdelen uit laag 1 uitgebreider beschreven. Laag 3 bestaat uit fondsdocumenten die bij de regeling horen, bijvoorbeeld het pensioenreglement. De Pensioen 1-2-3 is op de website van het pensioenfonds te vinden: <https://www.pensioenfondskasbank.nl/medewerker/documenten/pensioen-1-2-3/>

Ook is vanaf 1 juli 2016 voor deelnemers de Pensioenvergelijker beschikbaar. De Pensioenvergelijker is een checklist die de deelnemer helpt om twee regelingen met elkaar te vergelijken. Hoewel het niet wettelijk verplicht is, heeft het pensioenfonds de Pensioenvergelijker al gevuld met informatie over de eigen pensioenregeling. Deze is terug te vinden op de website van het pensioenfonds.

Deelnemersportaal

Via de website van het pensioenfonds is het sinds 2017 eenvoudig om snel in te zien wat de huidige stand is van het pensioen. Het is niet alleen heel belangrijk om te bepalen hoe de toekomst er financieel uit komt te zien, deelnemers kunnen ook hun gegevens aanpassen. Zo kan het privé-emailadres worden opgevoerd, zodat men altijd relevante informatie van het pensioenfonds via een e-mail allert kan ontvangen. Zo blijft men nuttige informatie ontvangen, ook wanneer men met pensioen is of niet meer bij de bank werkt.

Beleggingen

Terugblik op 2018

In 2018 zijn geen wijzigingen doorgevoerd in het gevoerde beleggingsbeleid. De portefeuille werd voor 70% belegd in vastrentende waarden, en 30% in aandelen. Het renterisico werd voor 60% afgedekt. Het valutarisico op de USD werd 70% afgedekt en het risico op GBP en JPY was 100%. Het risico op overige valuta wordt niet afgedekt omdat hier geen substantiële investeringen in zijn. De vastrentende portefeuille wordt beheerd door NNIP, de aandelenportefeuille door BlackRock. KAS BANK beheert de afdekking van de valutarisico's.

Ontwikkeling portefeuille

De waarde van de portefeuille en de verdeling van het vermogen over de verschillende beleggingscategorieën aan het einde van het jaar ten opzichte van de situatie aan het begin van het jaar wordt weergegeven in de toelichting op de balans. Het belegde vermogen ultimo 2018 ad € 320 miljoen is nagenoeg gelijk gebleven aan de stand ultimo 2017. De performance van de portefeuille was negatief over 2018 (circa 0,16%).

Portefeuillebeheer

De beleggingsportefeuille bestaat uit een matching portefeuille en een rendementsportefeuille. De matchingportefeuille heeft het doel om het renterisico van de verplichtingen af te dekken. Deze portefeuille beslaat 49% van het belegd vermogen en bestaat uit overheidsobligaties en renteswaps. Met de matching portefeuille wordt 60% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt. De matching portefeuille wordt beheerd door NNIP.

De rendementsportefeuille beslaat 51% van het vermogen en bestaat uit aandelen en bedrijfsobligaties. BlackRock belegt voor SPKB de aandelenportefeuille. Van de aandelenportefeuille wordt ongeveer 87% belegd in ontwikkelde gebieden en 13% in Emerging Markets. De aandelenportefeuille wordt passief belegd. Op de aandelenbeleggingen is een maatschappelijk verantwoord beleggen filter van toepassing, die uitsluiting van onder andere controversiële wapens waarborgt. De vermogensbeheerders hebben de principes voor verantwoord beleggen van de UNPRI ondertekend. NNIP beheert de portefeuilles met bedrijfsobligaties. Deze vastrentendewaardenportefeuille wordt actief belegd.

Strategisch beleggingsbeleid

De strategische vermogensverdeling (verdeling aandelen en vastrentend) is in 2018 niet gewijzigd.

De Beleggingscommissie beoordeelt tevens aan de hand van de rapportages of wijzigingen van de portefeuille noodzakelijk zijn (bij posities buiten de bandbreedte) om de portefeuille in lijn te brengen met de normportefeuille. Bij de belegging van de premie is de portefeuille in overeenstemming gebracht met de strategische gewichten. Verder heeft de portefeuille zich in 2018 binnen de strategische bandbreedtes bewogen en zijn geen andere aanpassingen in de beleggingen gemaakt.

De portefeuille op 31 december 2018

Asset (ultimo 2018)	Feitelijk	Norm	Min	Max	Benchmark
Matching portefeuille	50,4%	49%	39%	59%	Rendement verplichtingen op basis swapmarktrente * 60%
– Obligaties - Staatsgerelateerd	46,7%	49%	35%	63%	iBoxx € Sovereign & Sub-Sovereign (5% issue < AA Cap) Total Return
– Renteswaps	3,7%	0%	-7,5%	7,5%	geen aparte benchmark
Rendementsportefeuille	49,6%	51%	41%	61%	MSCI AC World index hedged
– World	25,3%	26,1%	24,0%	27,0%	MSCI World Net benchmark
– Emerging Markets	3,7%	3,9%	3,0%	6,0%	MSCI Emerging Markets Net benchmark
– Obligaties – Collateralized	6,9%	7,0%	3,5%	10,5%	iBoxx € Collateralized Total Return
– Obligaties – Corporate	13,7%	14,0%	3,5%	24,5%	iBoxx € Corporate Total Return

Risicoafdekking

In 2018 zijn er geen wijzigingen geweest in het beleid ten aanzien van het afdekken van financiële risico's. De risico's in de beleggingsportefeuille worden beheerd op basis van het vereist eigen vermogen en risicobudget. De bandbreedte zijn bepaald aan de hand van de meest recente ALM studie en de risicohouding van het fonds. Daarnaast is beleid bepaald voor bepaalde risicofactoren, zoals renterisico, valutarisico, kredietrisico en tegenpartijrisico.

Meer informatie over de risico-afdekking is opgenomen in de paragraaf over risicomangement.

Resultaat

Het rendement van de totale portefeuille na valuta hedging komt neer op -0,16%. Het rendement was hoger dan het benchmarkrendement van -0,52%, een overperformance van 0,36%. Deze overperformance wordt vooral veroorzaakt doordat staatsobligaties in de matching portefeuille beter hebben gerendeerd dan de renteswapmarkt, die de basis vormt van de benchmark. De matching portefeuille liet door de gestegen rente een rendement zien van 5,52%, vergeleken met een benchmark van 4,26%. De rendementsportefeuille behaalde in 2018 een rendement van -5,36% vergeleken met een benchmark rendement van -5,01%. De aandelenportefeuille behaalde in 2018 een rendement van -8,40% (na hedging), vergeleken met een benchmark rendement van -8,19%. De bedrijfsobligaties rendeerden -0,86% versus een benchmark van -0,77%. Alle performancecijfers zijn gebaseerd op de rapportages van KAS BANK.

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB)

SPKB neemt Maatschappelijk Verantwoord Beleggen mee in de vaststelling van het beleggingsbeleid. Voor 2018 heeft SPKB een beperkt ESG beleid gevoerd, gebaseerd op een uitsluitingsbeleid op cluster munitieproducenten in de rendementsportefeuille. In onderstaande beschrijving wordt de huidige situatie betreffende het MVB-beleid per beheerder samengevat.

BlackRock heeft de UN Principles for Responsible Investing (UNPRI) onderschreven. SPKB belegt in twee aandelenfondsen van BlackRock. Beide fondsen hadden 2018 een uitsluitingsbeleid voor controversiële wapens. Het beleid voldoet aan de wettelijke eisen betreffende niet-beleggen in producenten van cluster munitie. Daarnaast wordt tabak uitgesloten.

NNIP heeft de UNPRI en UN Global Compact Principles (UNGCP) onderschreven. NNIP belegt niet in bedrijven die deze principes schenden. Verantwoord beleggen is structureel ingebed in het beleggingsbeleid van NNIP. Het beleid verantwoordelijk beleggen is van toepassing op alle beleggingscategorieën en alle fondsen onder beheer van NNIP. Voor de vastrentende beleggingen die NNIP beheert voor SPKB betekent dit dat beleggingen in vastrentende waarden, uitgegeven door bedrijven die de UNGCP schenden, zijn uitgesloten.

De Beleggingscommissie vindt de mate van MVB-beleid acceptabel gegeven de keuzes met betrekking tot passief beheer. Met de voortgaande ontwikkelingen van beleggingsproducten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen ziet SPKB wel mogelijkheden om in de nabije toekomst de beleggingen beter aan te sluiten op de VN doelen voor duurzaamheid.

Uitvoeringskosten

	2018 ¹⁾	2017 ¹⁾
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	€ 404.000	€ 632.000
Per (actieve en pensioengerechtigde) deelnemer	€ 471,41	€ 746,16
Vermogensbeheerkosten	€ 815.000	€ 696.000
Transactiekosten	€ 57.000	€ 81.000
Gemiddeld belegd vermogen	€ 323.275.000	€ 318.031.000
Vermogensbeheerkosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,25%	0,22%
Transactiekosten als percentage van het gemiddeld belegd vermogen	0,02%	0,03%

Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee in deze berekening. De vermelde bedragen sluiten aan op de bedragen die zijn vermeld in de jaarrekening.

Kosten pensioenbeheer

De pensioenuitvoeringskosten zijn in 2018 gedaald ten opzichte van 2017. Vanaf 2018 wordt een deel van de kosten rechtstreeks door de werkgever betaald waardoor de pensioenuitvoerings- en administratiekosten 2018 aanzienlijk lager zijn ten opzichte van 2017. Tevens zijn in 2018 kosten vrijgevallen ten gunste van het resultaat omdat er ten laste van 2017 ramingen waren opgenomen die uiteindelijk betaald zijn door de werkgever (actuariskosten en kosten ambtelijk secretariaat).

Voor een verdere specificatie wordt verwezen naar toelichting [15] in de "Toelichting op de staat van baten en lasten".

Kosten vermogensbeheer

Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden:

- de eerste categorie betreft de kosten zoals die in de jaarrekening zijn verwerkt, waaronder de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s), het bewaarloon, kosten van ondersteuning bij het vermogensbeheer, kosten accountant betreffende het vermogensbeheer en kosten met betrekking tot de beleggingsadministratie;
- de tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening.

Daarnaast worden er nog transactiekosten en aan- en verkoopkosten gemaakt.

1) Bedragen zijn inclusief BTW.

In onderstaande tabellen zijn de kosten (x € 1.000) voor 2017 en 2018 weergegeven:

	2018		
	Directe kosten	Indirecte kosten	Totale kosten
Beheerkosten			
Vastgoed	0	4	4
Aandelen	86	47	133
Vastrentende waarden	0	362	362
Overige	0	0	0
Totaal beheerkosten	86	413	499
Overige vermogensbeheerkosten			
Beleggingsadvies	86	0	86
Bewaarloon	8	0	8
Beleggingsadministratie	216	0	216
Overige beleggingskosten	6	0	6
Totaal overige vermogensbeheerkosten	316	0	316
Totaal kosten vermogensbeheer, exclusief transactiekosten	402	413	815
Transactiekosten			
Vastgoed	0	0	0
Aandelen	0	0	0
Vastrentende waarden	0	34	34
Overige	28	-5	23
Totaal transactiekosten	28	29	57
Totaal kosten vermogensbeheer, inclusief transactiekosten	430	442	872

	2017		
	Directe kosten	Indirecte kosten	Totale kosten
Beheerkosten			
Vastgoed	0	3	3
Aandelen	123	-2	121
Vastrentende waarden	-38	354	316
Overige	0	2	2
Totaal beheerkosten	85	357	442
Overige vermogensbeheerkosten			
Beleggingsadvies	22	0	22
Bewaarloon	9	0	9
Beleggingsadministratie	220	0	220
Overige beleggingskosten	3	0	3
Totaal overige vermogensbeheerkosten	254	0	254
Totaal kosten vermogensbeheer, exclusief transactiekosten	339	357	696
Transactiekosten			
Vastgoed	0	0	0
Aandelen	0	10	10
Vastrentende waarden	0	32	32
Overige	26	13	39
Totaal transactiekosten	26	55	81
Totaal kosten vermogensbeheer, inclusief transactiekosten	365	412	777

Governance

Bestuur

Het Bestuur heeft in 2018 dertien maal vergaderd. Het Bestuur heeft drie keer met de Visitatiecommissie in het voorjaar van 2019 overlegd. Met het Verantwoordingsorgaan heeft het Bestuur vier keer vergaderd.

De belangrijkste onderwerpen die in 2018 in de bestuursvergaderingen aan de orde kwamen, zijn:

- de missie, visie en strategie;
- de financiële positie van het fonds;
- de toekomst van het fonds en actuele ontwikkelingen in de pensioensector;
- het pensioenbeleid (waaronder premie- en toeslagbeleid);
- het beleggingsbeleid, MVB;
- het governancebeleid (waaronder het integriteits- en beloningsbeleid);
- het communicatiebeleid;
- het uitbestedingsbeleid en risicomanagement;
- de implementatie Algemene wet gegevensbescherming;
- de implementatie IORP II;
- de wijziging van beleidsdocumenten;
- de ABTN 2017;
- het aanpassen van de pensioenrichtleeftijd naar 68 jaar voor bestaande en nieuwe rechten;
- het aanpassen van de voorziening uitvoeringskosten;
- de keuze van de nieuwe herverzekeraar voor overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico;
- de selectie van de partijen in het kader van de herinrichting van de beleggingsportefeuille.

Fondsdocumenten

In het verslagjaar zijn de volgende fonds/beleidsdocumenten vastgesteld en gereviseerd.

- privacybeleid;
- informatiebeveiligingsbeleid;
- gedragscode, gereviseerd door NCI, de compliance officer;
- uitbestedingsbeleid, gereviseerd door NCI, de compliance officer.

Statuten

De laatste notariële akte dateert van 30 juni 2014.

ABTN

De Actuariële en Bedrijfstechnische Nota (ABTN) wordt meestal jaarlijks door het Bestuur geactualiseerd. In december 2017 is de ABTN geactualiseerd en in lijn gebracht met de laatst uitgevoerde ALM-studie. In 2018 zijn er voorstellen gedaan om de ABTN te actualiseren op het gebied van onder andere de invulling van het toeslagbeleid. Deze aanpassingen zullen in 2019 in de ABTN worden opgenomen.

Pensioenreglement

Het pensioenreglement 2016 is in januari 2018 aangepast. In het pensioenreglement is de nieuwe pensioenrichtleeftijd van 68 jaar voor bestaande en nieuwe rechten opgenomen. Ook is de ingangsdatum van de toeslagvoorziening aangepast en in lijn gebracht met de ABTN.

Het meest actuele pensioenreglement en de meest actuele reglementen zijn beschikbaar op de website van pensioenfonds van de KAS BANK <https://www.pensioenfondskasbank.nl/medewerker/documenten/statuten-en-reglementen/>.

Uitvoeringsovereenkomst

De uitvoeringsovereenkomst is in 2018 niet gewijzigd.

Geschiktheid en evaluatie

Het geschiktheidsbeleid en het opleidingsplan zijn vastgelegd in een geschiktheidsplan: Beleidsplan geschiktheid Bestuur pensioenfonds KAS BANK.

De bestuursleden hebben in 2018 diverse relevante seminars en themadagen van onder andere de pensioenfederatie en DNB bijgewoond.

Beschrijving zelfevaluatie van het Bestuur in 2018: het Bestuur heeft in februari 2019 een zelfevaluatie over het jaar 2018 uitgevoerd waarbij de leden een vragenlijst hebben ingevuld met betrekking tot het eigen functioneren en het functioneren van het Bestuur als geheel. De herkenbare uitkomsten zijn met elkaar besproken en er wordt aan de verbeterpunten gewerkt.

Diversiteit

Het Bestuur en de commissies streven naar diversiteit van de leden.

Het Bestuur bestaat in 2018 uit 4 mannen, waarvan 1 vertegenwoordiger van de gepensioneerden en 2 mannen van 40 jaar en jonger en 2 vrouwen waarvan 1 onder de 50 jaar.

Het Verantwoordingsorgaan bestaat uit 3 vrouwen en 3 mannen, waarvan 2 leden 40 jaar en jonger. Bij het wervingsbeleid van nieuwe leden wordt er rekening gehouden met de diversiteit van de samenstelling van de organen.

Beloningsbeleid

Pensioenfonds moeten zorgvuldig omgaan met de beloningen aan hun leden van het Bestuur, het Verantwoordingsorgaan en de Visitatiecommissie. Het beloningsbeleid moet niet aanzetten tot het nemen van meer risico's dan voor het fonds aanvaardbaar is. Dit is als uitgangspunt genomen bij het beloningsbeleid van SPKB. Daarnaast geldt ook dat SPKB samenwerkt of activiteiten uitbesteedt aan partijen, die ook een beloningsbeleid hebben dat in lijn ligt met het beleid van SPKB.

Het beloningsbeleid ziet op de bestuursleden, leden van het Verantwoordingsorgaan en de leden van de Visitatiecommissie. De leden van het Bestuur van SPKB ontvangen geen vergoeding, met uitzondering van de vertegenwoordiger van gepensioneerden (externe bestuurder). Deze ontvangt een vacatievergoeding van 18.000 euro per jaar (1.500 euro per maand) op basis van de statuten en richtlijnen van De Nederlandsche Bank (DNB).

De leden van het Verantwoordingsorgaan ontvangen evenals de bestuursleden geen vergoeding, met uitzondering van de vertegenwoordigers van gepensioneerden. Dit ligt in lijn met de gestelde tijdsbesteding en de deskundigheidseisen en competentievereisten, die gelijkgesteld zijn aan bestuursleden.

De beloning van de leden van de Visitatiecommissie zal worden vastgesteld op het moment dat de scope van hun opdracht bekend is. Uitgangspunt hierbij is dat het een vaste vergoeding betreft die in redelijke verhouding staat tot de gedragen verantwoordelijkheden, de aan deze functie gestelde eisen en het tijdsbeslag.

De opleidingskosten en reiskosten die bestuursleden maken worden vergoed door het pensioenfonds. Door een groeiende hoeveelheid wet- en regelgeving, is het relevant dat bestuursleden hun deskundigheid op peil houden. Dit geldt ook voor leden van het Verantwoordingsorgaan. Opleidingskosten van de Visitatiecommissie worden niet door het fonds vergoed.

Het fonds kent geen prestatiebeloning of andere variabele beloningselementen. In 2018 is niet afgeweken van het beloningsbeleid.

In het kader van een goed beloningsbeleid, wordt jaarlijks door SPKB met haar uitbestedingspartners gesproken over door hen gevoerd beloningsbeleid en gepast belonen. SPKB maakt haar mening kenbaar bij deze partijen.

Gedragscode / Compliance Officer

Het Bestuur bestuurt het pensioenfonds op een integere manier. Jaarlijks, per vergadering, en bij uittreding bevestigen de leden van het Bestuur dat zij integer hebben gehandeld. In het jaar 2018 is uitgewerkt wat onder integer handelen valt en opgeschreven in een gedragscode.

Het Nederlands Compliance Instituut (NCI) is aangesteld als compliance officer. De compliance officer is onder meer belast met de controle op de naleving van de gedragscode. Over 2018 heeft de compliance officer geen bijzonderheden geconstateerd.

Wet- en regelgeving

In 2018 zijn aan het pensioenfonds geen dwangsommen of boetes opgelegd. Er zijn door de toezichhouders De Nederlandsche Bank N.V. en/of de Stichting Autoriteit Financiële Markten geen aanwijzingen aan het fonds gegeven, noch is een bewindvoerder aangesteld of is bevoegdheidsuitoefening van organen van het fonds gebonden aan toestemming van de toezichthouder.

Code pensioenfondsen

De Code pensioenfondsen is bedoeld voor alle pensioenfondsen met een statutaire zetel in Nederland. Het doel van de Code pensioenfondsen is belanghebbenden het vertrouwen in pensioenfondsen te herstellen. Bij verantwoording over de naleving van de Code pensioenfondsen geldt het principe 'pas toe of leg uit'. Afwijking van de norm is mogelijk als daar een goede reden voor is.

In oktober 2018 is de Code pensioenfondsen gewijzigd. De Code Pensioenfondsen is gerubriceerd naar acht thema's: vertrouwd waarmaken, verantwoordelijkheid nemen, integer handelen, kwaliteit nastreven, zorgvuldig benoemen, gepast belonen, toezicht houden en inspraak waarborgen en transparantie bevorderen. Aan alle normen is voldaan met uitzondering van onderstaande twee. Het Bestuur van SPKB vindt het belangrijk dat zij zichzelf jaarlijks evalueert. In norm 28 is voorgeschreven dat dit eens in de drie jaar gebeurt met een externe partij. Het Bestuur heeft in de afgelopen drie jaren geen externe partij bij haar zelfevaluatie betrokken; deze keuze is gebaseerd op de hiervoor te moeten maken kosten.

SPKB heeft aan norm 34 van de Code pensioenfondsen een andere invulling gegeven middels haar statuten. Norm 34 gaat over de zittingsduur van een bestuurslid, waarbij wordt voorgeschreven dat één termijn maximaal vier jaar is. Er mag vervolgens maximaal twee keer verlengd worden. De totale duur is hierdoor 12 jaar. SPKB kent een zittingstermijn van zes jaar die één keer verlengd mag worden. De facto is dit gelijk aan de maximale duur van 12 jaar.

Klachten en geschillen

Een deelnemer kan een klacht indienen als deze van mening is dat bij de uitvoering van de pensioenreglementen zijn rechten zijn geschaad. In 2018 zijn geen klachten ingediend bij het pensioenfonds.

Uitbestedingsbeleid

SPKB heeft mede gezien haar beperkte omvang bedrijfsprocessen uitbesteed aan andere partijen. Aan uitbesteding zijn risico's verbonden. Het Bestuur van SPKB heeft daarom beleid vastgesteld met betrekking tot de beheersing van risico's die samenhangen met uitbesteding van (delen van) bedrijfsprocessen.

Het uitbestedingsbeleid van SPKB is in overeenstemming met de "Beleidsregel Uitbesteding" van De Nederlandsche Bank.

In de uitvoering van haar kernactiviteiten, het administreren, beheren en uitbetalen van de pensioenen en het vermogensbeheer, staan zowel betrouwbaarheid als maximale kwaliteit van de dienstverlening voorop. De belangen van (gewezen) deelnemers, uitkeringsgerechtigden en overige belanghebbenden mogen geen gevaar lopen doordat SPKB delen van haar werkzaamheden heeft uitbesteed aan derden.

Het doel van het uitbestedingsbeleid is het waarborgen van de continuïteit en de constante kwaliteit van de dienstverlening.

Het Bestuur van SPKB toetst regelmatig of de manier waarop de uitbestede activiteiten of processen worden uitgevoerd in overeenstemming is met de gemaakte afspraken. Het Bestuur doet dit door middel van:

- het monitoren van de uitvoerders via het laten uitvoeren van periodieke audits bij de uitvoerder of te laten rapporteren over de stand van zaken met betrekking tot de aanbevolen verbeteringen in de ISEA 3402 rapportage of een daarmee vergelijkbare verklaring;
- de maandelijks- en kwartaalrapportages van de uitvoerder, waarin naast de gebruikelijke informatie ook wordt gerapporteerd over klachten, incidenten en uitzonderingen;
- het actuarieel rapport van de certificerende actuaaris;
- de rapportages van de accountant;
- het periodiek overleg en de evaluatie met de uitvoerder over de uitvoering van de dienstverlening.

Risicomanagement

Aanwezige risico's

De belangrijkste doelstelling van het fonds is het nakomen van de pensioentoezeggingen en het nastreven van de ambitie van de pensioenregeling. Bij het beheer en de financiering van de pensioenverplichtingen loopt het fonds risico's. De risico's kunnen ingedeeld worden in financiële en niet-financiële risico's. Onderstaande tabel geeft meer uitleg rondom de risico's die het fonds loopt. Verdere kwalitatieve en kwantitatieve uitleg rondom de financiële risico's wordt gegeven in de risicoparagraaf bij de toelichting op de jaarrekening.

Financiële risico's	Definitie
Renterisico (S1)	Het fonds is gevoelig voor wijzigingen in de rente omdat de rentegevoeligheid van de beleggingen en de rentegevoeligheid van de verplichtingen niet gelijk zijn (de zogenaamde duration mismatch).
Marktrisico (S2, S4)	Het fonds loopt het risico dat door de ontwikkeling van marktprijzen (veroorzaakt door factoren die samenhangen met een individuele belegging, de uitgevende instelling of generieke factoren) waardewijzigingen plaatsvinden.
Valutarisico (S3)	Het fonds belegt in buitenlandse waardepapieren, waardoor het fonds gevoelig is voor koersschommelingen van de betreffende valuta ten opzichte van de euro.
Kredietrisico (S5)	Het fonds loopt het risico van financiële verliezen als gevolg van faillissementen, betalingsonmacht of kredietverslechtering van tegenpartijen.
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het risico dat het fonds loopt met haar deelnemers op het gebied van sterfte en arbeidsongeschiktheid.
Liquiditeitsrisico (S7)	Het risico voor het fonds dat er onvoldoende liquide middelen beschikbaar zijn om op korte termijn aan de verplichtingen te kunnen voldoen en/ of het verlies dat beleggingen niet snel verkocht kunnen worden.
Concentratierisico (S8)	Het risico dat kan ontstaan bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.
Operationeel risico (S9)	Het risico dat ontstaat als gevolg van het falen of tekortschieten van interne processen, menselijke en technische tekortkomingen en onverwachte externe gebeurtenissen.
Beleggingsrisico (S10)	De risico's die het fonds loopt binnen haar vastgoed- en aandelenportefeuille.

Niet-financiële risico's	Definitie
Uitbestedingsrisico	Het uitbestedingsrisico is het risico voor het fonds dat de continuïteit/kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden, dan wel voor deze derden beschikbaar gestelde apparatuur en het ter beschikking gesteld personeel wordt geschaad.
Operationele risico's	Het risico dat optreedt voor het fonds bij de uitvoering van de pensioen- en beleggingsactiviteiten, als gevolg van niet-afdoende of falende interne processen, menselijk gedrag en systemen of als gevolg van externe gebeurtenissen.
Compliance risico	Het compliance risico omvat het risico voor het fonds dat niet of niet tijdig de consequenties van (veranderende) wet- en regelgeving worden onderkend, waardoor wet- en regelgeving op onderdelen wordt overtreden.
Reputatierisico	Onder reputatierisico wordt het risico verstaan dat het fonds door het handelen reputatieschade lijdt bij belanghebbenden.

Beleidsinstrumenten

Als maatstaf voor de draagkracht van het fonds wordt de beleidsdekkingsgraad genomen. De ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad kan nadelig beïnvloed worden door bovenstaande risico's. Om de risico's te beheersen en de ontwikkeling van de beleidsdekkingsgraad te beïnvloeden heeft het fonds een aantal beleidsinstrumenten tot haar beschikking:

- beleggingsbeleid;
- herverzekeringsbeleid;
- premie;
- toeslagbeleid.

De uitgangspunten rondom deze beleidsinstrumenten zijn gebaseerd op de risicobereidheid van het fonds welke in 2015 via een risicoanalyse door het Bestuur samen met de sociale partners is onderzocht.

De belangrijkste bevindingen hiervan zijn:

- uit de risicoanalyse kwam een beperktere risicobereidheid. Uit het risicobereidheidsonderzoek bleek dat de deelnemers van het pensioenfonds meer risicoavers zijn dan het gemiddelde deelnemersbestand in Nederland;
- liever een iets lager pensioen met meer zekerheid dan het verlenen van indexatie;
- de premie is een kostendekkende premie op basis van DNB UFR rente. Tevens wordt door de sponsor een toeslag gegeven van 5% gerelateerd aan de loonsom. De zgn. premiedekkingsgraad is hierdoor hoger dan 100% en draagt bij aan (het herstel van) de dekkingsgraad.

Een verdere concretisering van de beleidsuitgangspunten is gebaseerd op de in 2016 uitgevoerde ALM-studie. In deze ALM-studie is de samenhang tussen de beleidsuitgangspunten rondom de premie, toeslag en de te voeren beleggingsstrategie getoetst. Dit heeft op hoofdlijnen geleid tot onderstaand beleid.

Beleidsdekkingsgraad (BDG)	Niveau bij uitvoering ALM studie	Premie	Toeslagverlening (basis=prijsindex)	Beleggingen
BDG Vereist Eigen Vermogen Minimum Eigen Vermogen	110,8% 114,4% 104,1%	Kostendeckende premie op basis van DNB UFR rente, met een opslag van 5% over de pensioengevende loonsom	BDG > 110,0% < 125% Toeslagruimte wordt verdeeld: actieven : gepensioneerden en inactieven= 2:1 >125% actieven : gepensioneerden en inactieven= 1:1 BDG>130% hiervoor beschikbare toeslagruimte wordt aangewend voor inhaaltoeslag	Beleggingsplan 2018: Matching portefeuille 49% Return portefeuille 51% Renteafdekking 60% Valuta afdekking USD (70%), GBP en JPY (100%)

Er wordt opgemerkt dat onder het huidige Financiële Toetsingskader (FTK) het toeslagbeleid en het verlenen van mogelijke inhaaltoeslagen met name ingekaderd wordt door de hoogte van de beleidsdekkingsgraad en de strategisch vereiste dekkingsgraad. Bovenstaand overzicht biedt duidelijke richtlijnen. Hierdoor loopt het fonds geen onvoorziene risico's voor wat betreft het te voeren premie- en toeslagbeleid.

Financiële risico's	Beleid
Renterisico (S1)	Het fonds dekt het grootste gedeelte van het renterisico van de verplichtingen voor 60% af.
Marktrisico (S2, S4)	Onderdeel van de investment beliefs van het pensioenfonds is het spreiden van risico's. Door deze diversificatie wordt het marktrisico verminderd.
Valutarisico (S3)	Het fonds dekt strategisch de USD voor 70% en de GPB en JPY voor 100% af. Bandbreedte afhankelijk van marktomstandigheden (70%-100%).
Kredietrisico (S5)	Het fonds belegt niet in kredietgevoelige beleggingen met een slechte rating (below investment grade).
Verzekeringstechnisch risico (S6)	Het pensioenfonds wil niet het risico dragen voor arbeidsongeschiktheid en langlevens. Deze risico's zijn derhalve verzekerd.
Liquiditeitsrisico (S7)	Het pensioenfonds belegt niet in illiquide beleggingen.
Concentratierisico (S8)	In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico.
Operationeel risico (S9)	In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor operationeel risico.
Beleggingsrisico (S10)	Conform het marktrisico wordt dit risico grotendeels tegengegaan door de goede spreiding binnen de portefeuille van het fonds.

Niet-financiële risico's	Beleid
Uitbestedingsrisico	Het fonds heeft de uitbesteding van de pensioenadministratieactiviteiten uitbesteed aan AZL N.V. De vermogensbeheeractiviteiten zijn uitbesteed aan Delta Lloyd assetmanagement en Blackrock.
Operationele risico's	Het fonds beheert dit risico mede door de ISAE 3402 rapporten die het fonds van de uitvoerders ontvangt.
Compliance risico	Het fonds heeft gedetailleerde SLA's afgesproken met haar uitvoerders. Daarnaast heeft het fonds een Audit commissie en compliance officer aangesteld die toeziet op de gedragscode door het Bestuur van het fonds.
Reputatierisico	Om dit risico te beperken heeft het fonds een integriteitsbeleid vastgesteld evenals een communicatiebeleid waarin transparante communicatie naar haar belanghebbenden voorop staat.

Controle op het gevoerde beleid

Op grond van het FTK moet continu gemonitord en aan de deelnemers gecommuniceerd worden of het gevoerde beleid resulteert in de verwachte doelstellingen. Deze wettelijke verplichting komt tot uitdrukking in de zogeheten 'risicohouding'. De risicohouding van het fonds is de mate waarin het fonds, na overleg met sociale partners en het Verantwoordingsorgaan, bereid is beleggingsrisico's te lopen om de doelstellingen van het fonds te realiseren en de mate waarin het fonds beleggingsrisico's kan lopen gegeven de kenmerken van het fonds. De risicohouding wordt verder onderverdeeld in een korte termijn risicohouding en een lange termijn risicohouding.

Kortetermijnrisicohouding

De korte termijn risicohouding wordt gemeten aan de hand van de vereiste dekkingsgraad met bijbehorende bandbreedtes. Indien op enig moment de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad zich buiten deze bandbreedtes bevindt, is dit een eerste indicatie dat het gevoerde beleid niet in lijn is met de doelstellingen van het fonds. Het fonds heeft de risicohouding voor de korte termijn vastgesteld op een vereiste dekkingsgraad tussen de 111% en 119%. Gedurende 2018 is de daadwerkelijke vereiste dekkingsgraad binnen deze bandbreedtes gebleven en heeft het fonds haar beleid niet hoeven aanpassen. Eind 2018 bedraagt de feitelijk vereiste dekkingsgraad 114,4%.

Langetermijnrisicohouding

De lange termijn risicohouding komt tot uitdrukking in de jaarlijks terugkerende haalbaarheidstoets. De belangrijkste uitkomst waarnaar in de haalbaarheidstoets gekeken wordt, is het pensioenresultaat. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud. Conform de risicobereidheid van het fonds heeft het Bestuur een pensioenresultaat en ondergrenzen vanuit verschillende scenario's gedefinieerd die aansluiten op de lange termijn risicohouding van het fonds. Het pensioenresultaat en ondergrenzen zijn door het Bestuur vastgesteld en vastgelegd in de ABTN vanuit de volgende drie situaties:

- de situatie dat het fonds precies beschikt over het vereist eigen vermogen;
- de situatie dat het fonds precies beschikt over de feitelijke dekkingsgraad;
- de situatie van een slechtweersscenario van de feitelijke dekkingsgraad.

In 2015 heeft het fonds aan deze wettelijke verplichting voldaan via de aanvangshaalbaarheidstoets. Dit heeft geleid tot een pensioenresultaat van 90% vanuit de situatie dat aan de feitelijke dekkingsgraad wordt voldaan. Tevens is met behulp van de aanvangshaalbaarheidstoets getoetst dat het premiebeleid realistisch en haalbaar is. In 2018 is uit de jaarlijkse haalbaarheidstoets gebleken dat de resulterende pensioenresultaten voldoen aan de in de risicohouding vastgestelde ondergrens en maximale afwijking.

Uitgangspositie	Te kiezen ondergrens	Lange termijn risicohouding	
		NORMEN	RESULTATEN
Waarbij aan VEV wordt voldaan	Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	90%	n.v.t.
Feitelijke financiële positie	Ondergrens bij verwacht pensioenresultaat op fondsniveau	90%	96,6%
	Maximale afwijking van pensioenresultaat op fondsniveau in slechtweersscenario	25%	22,6%

De risicohouding zal opnieuw worden getoetst met sociale partners nadat duidelijk is wat de gevolgen zijn voor de pensioenregeling van de (voorgenomen) overname van Kas Bank door CACEIS.

Vooruitblik 2019

We zijn 2019 goed begonnen. De beleidsdekkingsgraad bedroeg per 1 januari 2019 117,3%, hoger dan de verplichte dekkingsgraad van 114,4%.

Relevante zaken voor 2019 zijn onder andere de aanpassingen op het gebied van governance die voortvloeien uit de invoering van IORP II per januari 2019.

De verwachte hervorming van het pensioenstelsel heeft in 2018 niet plaatsgevonden. Het Bestuur verwacht wel dat deze hervorming in 2019 nader gestalte zal krijgen. Kernbegrippen in deze discussie zijn individualisering, solidariteit, risicodeling en communicatie. Daarnaast zal naar verwachting de doorsneepremie, waarbij alle werknemers dezelfde pensioenpremie betalen en per jaar dezelfde pensioenopbouw hebben, worden herzien.

Een andere ontwikkeling voor het pensioenfonds is het dalend aantal actieve deelnemers. De invloed van de premie op het herstelvermogen van het fonds wordt hierdoor steeds geringer. Vergeleken met 2017 is dit aantal licht gestegen, maar de verwachting is dat in 2019 de dalende trend zich zal voortzetten.

CACEIS, onderdeel van Crédit Agricole, heeft op 26 februari 2019 kenbaar gemaakt een bod te willen gaan uitbrengen op KAS BANK NV. Op de website van het pensioenfonds zijn de deelnemers hierover geïnformeerd, evenals in de PF Update van maart 2019. CACEIS heeft toegezegd de bestaande contractafspraken te respecteren.

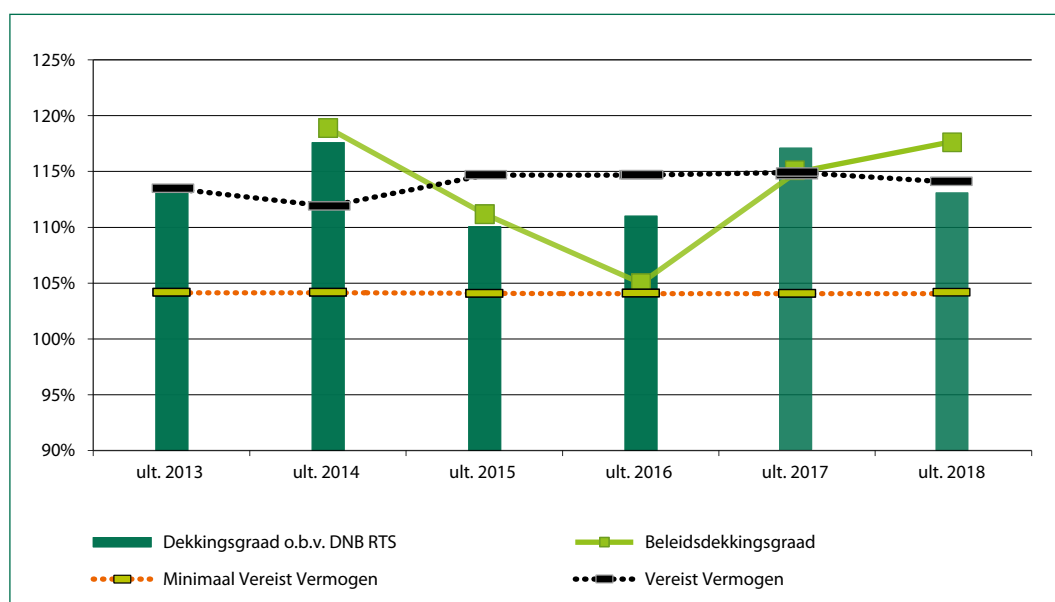
Alles overziend verwacht het Bestuur van het Pensioenfonds dat 2019 een boeiend jaar zal worden. Vanzelfsprekend blijft het Bestuur alert op ontwikkelingen en zal indien nodig hier op gepaste wijze op reageren.

Actuariële paragraaf

Financiële positie

De dekkingsgraad wordt gedefinieerd als de waarde van de beleggingen gedeeld door de totale technische voorzieningen (hierna: TV). Per 31 december 2018 bedroeg de dekkingsgraad op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur (hierna: dekkingsgraad) 113,6%. De definitie van dekkingsgraad is onder het nieuwe FTK (met ingang van 2015) uniform bepaald, waarvoorheen de meeste pensioenfondsen van een "dekkingsgraad eigen rekening" uitgingen. De beleidsdekkingsgraad (twaalfmaands gemiddelde dekkingsgraad) bedroeg per 31 december 2018 117,3%.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van het verloop over de afgelopen jaren van de dekkingsgraden en het (Minimaal) Vereist Vermogen. Vanaf boekjaar 2014 is ook de beleidsdekkingsgraad weergegeven.

De dekkingsgraad van het pensioenfonds daalde van 116,8% per 31 december 2017 naar 113,6% per 31 december 2018. De beleidsdekkingsgraad bedraagt ultimo 2018 117,3%. Getoetst aan de beleidsdekkingsgraad, was het op basis van het FTK gedefinieerde Minimaal Vereist Vermogen (104,2%) voor nominale pensioenaanspraken hiermee per 31 december 2018 aanwezig. Het Vereist Vermogen (114,4%) (ook wel "vereiste dekkingsgraad") was per 31 december 2018 eveneens aanwezig.

Voor het oordeel over de vermogenspositie en de toereikendheid van de technische voorzieningen wordt verwezen naar het oordeel van de certificerend actuaaris in de actuariële verklaring.

Resultaat

Het resultaat van het pensioenfonds toonde in 2018 een negatief saldo van 7.808, volgend op een positief resultaat over 2017 van 15.345. Het resultaat op beleggingen, inclusief wijziging rentetermijnstructuur (hierna: RTS), is doorgaans de meest significante (en volatiele) post in de bepaling van het jaarresultaat. In 2018 bedraagt dit beleggingsresultaat +/- 13.457. Het verlies op aandelen veroorzaakte een negatief resultaat op beleggingen. Als gevolg van de gedaalde rente voor waardering van de technische voorzieningen steeg de waarde van de technische voorzieningen, wat het beleggingsresultaat eveneens negatief beïnvloedde.

De daling van de technische voorzieningen door de toepassing van Prognosetafel AG2018 alsmede overgang naar nieuwe sterftec correctiefactoren vormde de voornaamste winstbron in het boekjaar.

In onderstaand overzicht is de actuariële analyse van het saldo van baten en lasten opgenomen:

	2018	2017
Actuariële analyse van het saldo		
Premies en koopsommen	1.817	1.919
Beleggingsresultaat (inclusief wijziging RTS)	-13.547	12.472
Toeslagverlening	-1.670	-9
Sterfte	911	917
Arbeidsongeschiktheid	18	-23
Kosten	0	0
Mutaties / diversen	-40	69
Aanpassing sterftegrondslagen	4.703	0
Totaal saldo van baten en lasten	-7.808	15.345

Resultaten financiële opzet

De feitelijk door de werkgever af te dragen premie (feitelijke premie) over 2018 was hoger dan de kostendekkende premie (inclusief solvabiliteitsopslag). De feitelijke premie is gebaseerd op het beleidskader van het fonds.

Technische voorzieningen

De totale technische voorzieningen (TV) zijn per 31 december als volgt vastgesteld (x€ 1.000):

	2018	2017
Technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds (exclusief excassokosten)	275.494	269.787
Voorziening excassokosten	8.290	7.014
Totale technische voorzieningen voor risico van het pensioenfonds	283.784	276.801
Technische voorzieningen voor risico van de herverzekeraar	855	911
Totale technische voorzieningen (TV)	284.639	277.712

De TV per 31 december 2018 zijn gewaardeerd op basis van de RTS die door DNB per deze datum is gepubliceerd.

De TV zijn vastgesteld als contante waarde van de opgebouwde aanspraken. Voor (gedeeltelijk) arbeidsongeschikte deelnemers is de vaststelling gebaseerd op de in uitzicht gestelde pensioenaanspraken.

Vastgesteld te Amsterdam, 21 juni 2019

Bestuur Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Pieter van der Wal, voorzitter

Jan Voskuilen, vicevoorzitter

Pol de Jaeger, secretaris

Monique Jager-Smeets

Larissa Gabriëlse

Otto Hulst

Visitatiecommissie

Verslag van de Visitatiecommissie

De wettelijke taakopdracht voor de visitatiecommissie is toezicht houden op het bestuursbeleid en de algemene gang van zaken in het pensioenfonds. Daarnaast ziet de visitatiecommissie ten minste toe op adequate risicobeheersing en evenwichtige belangenafweging door het bestuur. De Code Pensioenfondsen vraagt het intern toezicht daarnaast zijn taak zo te vervullen dat het toezicht bijdraagt aan het effectief en slagvaardig functioneren en aan beheerste en integere bedrijfsvoering door het pensioenfonds.

De visitatiecommissie richt zich uitsluitend op de ten tijde van de visitatie bestaande organisatie, procedures, processen, besluitvorming en de wijze van totstandkoming van de huidige situatie, maar doet geen uitspraak over het verleden of een bepaalde periode, indien deze niet relevant zijn voor de huidige situatie. De visitatiecommissie betreft de Code Pensioenfondsen en de code van de Vereniging Intern Toezichthouders Pensioenfondsen (VITP code) bij haar taak en legt verantwoording af over de uitvoering van de taken aan het verantwoordingsorgaan en de werkgever en in het jaarverslag.

De visitatiecommissie bestond voor de visitatie over het jaar 2018 uit:

- Piet Molenaar RBA (aangewezen als voorzitter)
- Adriaan Heuzinkveld, Manager Human Resources Koninklijke Gazelle NV en bestuurslid Pensioenfonds Pon
- Lucie Duynstee, bestuurder en toezichthouder bij diverse pensioenfondsen.

Algemene conclusie en aanbevelingen

De visitatiecommissie heeft met genoegzaam geconstateerd dat er wederom sprake is van een goed functionerend bestuur met veel ervaring en professionaliteit. Het bestuur is duidelijk in control en maakt goede voortgang met verdere professionalisering van het aansturen van het fonds en de beheersing van de processen. Het beleid is verantwoord en de belangen van alle stakeholders worden op evenwichtige wijze bij besluiten en uitvoering betrokken.

Hieronder volgt een overzicht van de onderwerpen die wij op onze normen hebben getoetst, met een conclusie en belangrijkste aanbevelingen.

Functioneren governance

Concluderend stellen wij vast dat het bestuursmodel passend is en functioneert. Het bestuur en verantwoordingsorgaan streven naar een constructieve en open samenwerking. Er is periodiek overleg tussen het bestuur en het VO. Het bestuur heeft ruim op tijd een belangrijke stap gezet voor de inrichting van de eisen uit IORP, hoewel voortschrijdend inzicht hier wellicht nog aanpassingen in zal brengen. Wel dient het bestuur een duidelijke systematiek op te zetten voor het actueel houden van alle fondsdocumenten.

Functioneren bestuur

Het bestuur functioneert naar behoren en heeft haar eigen functioneren en dat van de commissies in het verslagjaar geëvalueerd. De meeste bestuurders zijn op verschillende terreinen waar pensioenfondsen actief zijn ook professioneel actief bij KAS BANK. Op het gebied van

bestuursondersteuning zou echter inhoudelijke en professionele ondersteuning kunnen worden toegevoegd. Dit zou het besturen en bewaken van actielijsten, jaarplannen, contact met de toezichthouder en diverse andere activiteiten naar een hoger niveau kunnen brengen.

Beleid en verantwoordingscyclus

Het beleid op de verschillende deelgebieden is afgeleid uit de missie, visie en strategische doelstellingen. Over de werking van het beleid dient het fonds verantwoording af te leggen. Dit zou aan kracht kunnen winnen wanneer de missie, visie en strategische doelen (en risico's) scherper worden geformuleerd. Beoordeling in welke mate het fonds op de goede weg is bij de uitvoering van het beleid is dan transparanter.

Beleggingsbeleid

Het beleggingsbeleid is goed onderbouwd en passend bij de doelstellingen en ambitie van het fonds. Er is de laatste jaren een duidelijke beweging te zien in meer diversificatie en simplificatie van de portefeuille. De overgang naar een LDI mandaat bij een externe manager wordt door de visitatiecommissie als positief beoordeeld. Uitbesteding aan de (eigen) KAS BANK organisatie legt het bestuur echter wel zwaardere eisen op ten aanzien van het afleggen van verantwoording over de gemaakte keuze.

Beheerste en integere bedrijfsvoering

Het bestuur is duidelijk in control op de bedrijfsvoering en de uitbestede activiteiten. De rapportages van diverse uitbestedingspartners geven goed inzicht in de wijze waarop de processen worden uitgevoerd. Er is een uitbestedingsbeleid waarin de criteria voor de beoordeling is opgenomen.

Risicomanagement

Het pensioenfonds heeft het risicomanagement afgelopen jaar verder ontwikkeld. Er wordt gebruik gemaakt van een risicomanagement tool, waarmee het beheer van het risicomanagement makkelijker en inzichtelijker is geworden. De inrichting van de sleutelfuncties in het kader van IORP is voortvarend ter hand genomen.

De link met de strategische risico's kan nog verder versterkt worden.

Evenwichtige belangenafweging

De visitatiecommissie heeft geconstateerd dat het bestuur, waar nodig, de belangen van de verschillende stakeholders goed heeft afgewogen.

Tenslotte

De visitatie over 2018 is weer in goede samenwerking met het bestuur, het verantwoordingsorgaan en de bestuursondersteuning verlopen. De visitatiecommissie is daarvoor zeer erkentelijk. Het toont tevens dat het pensioenfonds een professionele organisatie is.

Reactie Bestuur op het verslag van de Visitatiecommissie

Het bestuur dankt de Visitatie Commissie voor haar werkzaamheden en de gesprekken die het met de commissie mocht voeren. Wij danken in het bijzonder de heer Adriaan Heuzinkveld die terugtreedt uit de Visitatie Commissie omdat de maximale zittingsperiode is verstreken. Wij zijn hem zeer erkentelijk voor zijn werkzaamheden in de visitaties en de wijze waarop dit heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de inrichting en governance van het pensioenfonds.

Wij verwelkomen mevrouw Lucie Duynstee als opvolgster van de heer Eric Uijen die vorig jaar wegens het bereiken van de maximale zittingstermijn terugtrad.

Het bestuur ziet in het verslag van de Visitatie Commissie een bevestiging van haar inzet op het verder verbeteren van de professionaliteit van het pensioenfonds; waaronder met name het risicomanagement. De aanbevelingen van de Visitatie Commissie wijzen het bestuur op mogelijkheden voor verdere professionalisering. Het bestuur neemt de aanbevelingen dan ook zeer ter harte.

Verantwoordingsorgaan

Verslag Verantwoordingsorgaan over het jaar 2018

Inleiding

Het Verantwoordingsorgaan (VO) maakt met dit verslag gebruik van haar bevoegdheid om een oordeel uit te spreken over het beleid van het bestuur, de wijze waarop het beleid is uitgevoerd en de keuzes van het bestuur voor de toekomst van het fonds.

Bij het oordeel vormen heeft het VO gekeken naar het handelen van het bestuur, rekening houdend met de negen thema's uit de Code Pensioenfondsen.

1. vertrouwen waarmaken;
2. verantwoordelijkheid nemen;
3. integer handelen;
4. kwaliteit nastreven;
5. zorgvuldig benoemen;
6. gepast belonen;
7. toezicht houden en inspraak waarborgen;
8. transparantie bevorderen;
9. toekomst.

Het VO oordeelt positief over het beleid en de uitvoering door het bestuur in 2018. Voordat we specifiek ingaan op een aantal van de genoemde thema's willen we het bestuur bedanken voor de goede samenwerking en de transparante en professionele wijze waarop het bestuur is omgegaan met thema's als duurzaam beleggen, evenwichtige belangenafweging bij het vaststellen van de indexatie. Dit is zeer gewaardeerd door het VO.

Het VO komt op reguliere basis bij elkaar voor overleg, als VO maar ook samen met het bestuur van het Pensioenfonds. Daarnaast heeft het VO jaarlijks een gesprek met de Visitatiecommissie.

Vertrouwen waarmaken

Het bestuur heeft ook in 2018 de investment beliefs met het V.O. gedeeld.

In de gezamenlijke vergaderingen heeft het bestuur verslag gedaan over de wijze van uitvoering en haar keuzes onderbouwd. Belangrijke onderwerpen zoals de selectie van een nieuwe manager, keuzes voor nieuwe beleggingsproducten, zoals hypotheek en duurzaam beleggen zijn goed onderbouwd en gecommuniceerd met het VO.

Door verstrekking van rapportages en toelichting in de gezamenlijke vergadering heeft het bestuur verslag gedaan over belangrijke parameters, zoals de performance van de beleggingsportefeuille, risk monitoring en dekkingsgraad.

Verantwoordelijkheid nemen

Het bestuur heeft de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van de pensioenregeling aanvaard en heeft dit met het VO besproken. De aanvaarding heeft mede plaatsgevonden op basis van de haalbaarheidstoets. Deze toets geeft een beeld in hoeverre de pensioenen in de toekomst, de

komende 60 jaar, betaald kunnen blijven worden. Uit de haalbaarheidstoets blijkt dat de pensioenen binnen vooraf vastgestelde marges blijven. Het VO heeft ingestemd met de uitkomsten van de haalbaarheidstoets en de daaraan verbonden risicohouding. Het VO is tevreden met de behandeling van dit onderwerp door het bestuur en de huidige risicohouding.

Het VO heeft geconstateerd uit de communicatie en documentatie dat er sprake is van een kostendekkende premie en dat deze conform afspraken, vastgelegd in de ABTN, is vastgesteld en betaald.

In 2018 heeft in overleg met het VO indexering van de pensioenen plaatsgevonden. De indexatie voor actieven bedroeg 0,92% en voor in-actieven 0,46%. Het indexeringsbeleid waaronder het verschil in indexatie tussen actieven en in-actieven is in 2018 uitgebreid met het bestuur besproken. Het bestuur heeft onderbouwd dat de uitvoering van het bestaande indexatiebeleid er een evenwichtige belangenafweging heeft plaats gevonden. Daarnaast is aangegeven dat deze afweging in de toekomst gemonitord blijft.

Op basis van de besproken thema's en verstrekte documentatie is het VO van oordeel dat het bestuur voldoende aandacht heeft voor de evenwichtige belangen bij de uitvoering van de regeling.

Kwaliteit nastreven

Het bestuur bestaat uit gekwalificeerde leden die allen een eigen expertise inbrengen op de verschillende aandachtsgebieden die nodig zijn voor het op deskundige wijze besturen van een Pensioenfonds. Zowel Bestuur als Verantwoordingsorgaan hebben begin 2019 een evaluatie uitgevoerd over hun eigen functioneren. Er zijn aan de hand hiervan aandachtspunten gedefinieerd die in 2019 geagendeerd worden ter opvolging.

De ontwikkelingen binnen de Pensioenwereld worden o.a. gevolgd middels bijeenkomsten.

Voor de beleggingen is een fiduciair adviseur benoemd om de Beleggingscommissie te ondersteunen voor het uitvoeren van het beleggingsbeleid. Ook voor het implementeren van de nieuwe vereisten inzake de IORP zijn specialisten benoemd, teneinde kwaliteit op alle vereiste vakgebieden in te regelen.

Door de extra ondersteuning kan het bestuur meer aandacht aan de bestuurlijke onderwerpen geven. Dit vindt het VO een positieve ontwikkelingen en komt de kwaliteit van het bestuur ten goede.

Het VO oordeelt positief over het kennisniveau van de bestuursleden en vindt de aanvullende ondersteuning voor en de (zelf)evaluatie van het bestuur (en de verschillende organen) een positieve ontwikkeling.

Zorgvuldig benoemen

Afgelopen jaar hebben er geen bestuurswijzigingen voorgedaan, maar zijn er wel in andere organen vacatures ontstaan en ingevuld, zoals bijvoorbeeld in de Visitatiecommissie. Het VO is van oordeel dat bij de selectie en benoeming de procedure op adequate wijze is gevolgd en dat de invulling van de vacature binnen de gestelde eisen van deskundigheid, vaardigheid en diversiteit heeft plaats gevonden.

Gepast belonen

De bestuurders of deelnemers in andere organen die een actief dienstverband hebben bij KAS BANK worden niet apart beloont voor de activiteiten die zij voor het pensioenfonds uitvoeren. Voor de bestuurders en deelnemers in andere organen niet in actieve dienst zijn, krijgen een beloning conform het vastgelegde en goedgekeurde beloningsbeleid.

Toezicht houden en inspraak waarborgen

Het Bestuur en Verantwoordingsorgaan overleggen minimaal vier maal per jaar. Er wordt voorafgaand en gedurende vergaderingen voldoende ruimte geboden aan het VO om van de besluiten van het Bestuur kennis te nemen en deze te evalueren.

De bestaande overlegstructuur, de beschikbare documentatie en het jaarverslag met aandacht voor de nieuwe code geven voldoende inzicht in het functioneren van het bestuur. Ook het overleg met de visitatiecommissie heeft bijgedragen aan het beeld van het VO.

De nieuwe vorm van vastlegging van besluiten heeft de beoordeling van het functioneren gemakkelijker gemaakt, dit wordt zeer gewaardeerd door het VO.

Punt van advies is de toegankelijkheid van documentatie voor de in-actieve leden van het VO. Dit is al langere tijd onderwerp van gesprek, maar heeft helaas nog niet tot een afdoende oplossing geleid.

Transparantie bevorderen

Het bestuur streeft erna duidelijk en tijdig te communiceren met alle stakeholders. Hiervoor worden verschillende communicatiekanalen gebruikt. Er is een actie uitgezet om zoveel mogelijk email-adressen van deelnemers, slapers en gepensioneerden te verzamelen om alle deelnemers zo goed mogelijk te bereiken en te informeren.

De website wordt steeds beter voorzien van berichten, echter de tijdigheid van de melding van o.a. de dekkingsgraad kan verbeterd worden.

Graag zou het VO het bestuur adviseren om het bestand met mail- adressen actiever te gebruiken, om op deze wijze de deelnemers actief te kunnen benaderen en de effectiviteit van de verschillende communicatiemiddelen te meten en de tijdigheid van berichtgeving in de gaten te houden.

Toekomst

De toekomst van het pensioenfonds is tijdens de strategie dag en op diverse vergaderingen in 2018 besproken, waarbij het bestuur transparant gecommuniceerd heeft over:

- het blijven volgen van huidige koers;
- volgen van ontwikkelingen en eventuele wijzigingen in het Pensioenstelsel en/of bij de Sponsor;
- scenario's voor een verandering in het Pensioenstelsel voldoen ook voor verwachte, toekomstige veranderingen bij de opdrachtgever, met eventuele wijzigingen in de opdrachtverlening;
- waarborging van financiële continuïteit van het Pensioenfonds dankzij een toereikende dekkingsgraad.

Het VO is van oordeel positief over de aandacht voor de toekomst van het pensioenfonds door het bestuur.

Terugblik en verwachting

Het VO kijkt positief terug op het functioneren van het bestuur en de samenwerking met het bestuur in 2018. We zijn blij met de opvolging van de vorig jaar gegeven adviezen over extra ondersteuning en aanlevering van beslisdocumentatie. We verwachten deze prettige samenwerking ook in 2019 voort te zetten.

Verantwoordingsorgaan van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Jeannet Bijker
Erik Bobeldijk
Michou Hamburg
Maurice Meijs
Barbara Kampman
Nico van Leeuwen

Reactie Bestuur op het verslag van het Verantwoordingsorgaan

Het bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor de prettige, professionele en open samenwerking en de bijdrage die het Verantwoordingsorgaan hiermee heeft geleverd aan inzichten en besluitvorming. Het bestuur onderschrijft het verslag van het Verantwoordingsorgaan van harte.

De komende periode zal de toekomst van het pensioenfonds nadrukkelijk op de agenda staan. Met name de eventuele invloed van de overname van KAS BANK door CACEIS en de impact van de voorgestelde wijzigingen in het pensioenstelsel zullen de nodige aandacht gaan vragen.

Het Bestuur van de Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na bestemming saldo; in duizenden euro)

Activa	2018	2017
Beleggingen voor risico pensioenfond[s] [1]		
Aandelen	94.957	99.719
Vastrentende waarden	216.855	214.572
Derivaten	10.914	11.001
	322.726	325.292
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [2]	855	911
Vorderingen en overlopende activa [3]	350	815
Liquide middelen [4]	14.067	9.439
Totaal activa	337.998	336.457

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2018	2017
Stichtingskapitaal en reserves [5]	38.832	46.640
Technische voorzieningen		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds [6]	283.784	276.801
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen [7]	855	911
	284.639	277.712
Beleggingen voor risico pensioenfonds [1]		
Derivaten	3.125	5.389
Kortlopende schulden en overlopende passiva [8]	11.402	6.716
Totaal passiva	337.998	336.457

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2018	2017
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [9]		
Directe beleggingsopbrengsten	1.581	1.860
Indirecte beleggingsopbrengsten	-2.074	5.964
Directe kosten van vermogensbeheer	-430	-365
	-923	7.459
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [10]	6.587	7.316
Saldo van overdrachten van rechten [11]	-424	-936
Pensioenuitkeringen [12]	-5.484	-5.561
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen [13]		
Pensioenopbouw	-4.028	-4.463
Toeslagverlening	-1.670	-9
Rentetoevoeging	719	619
Onttrekkingen pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	5.626	5.715
Wijziging marktrente	-13.559	4.174
Resultaat op kanssystemen	911	822
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	440	967
Wijzigingen actuariële grondslagen	4.703	0
Overige wijzigingen	-125	29
	-6.983	7.854
Herverzekering [14]	-185	-155
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [15]	-404	-632
Overige baten en lasten [16]	8	0
Saldo van baten en lasten	-7.808	15.345

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Bestemming van het saldo

Algemene reserve

	2018	2017
	-7.808	15.345

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2018	2017
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	6.358	7.057
Uitkeringen uit herverzekering	93	82
Overgenomen pensioenverplichtingen	27	51
Overige	8	0
	6.486	7.190
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-5.482	-5.564
Overgedragen pensioenverplichtingen	-451	-987
Premies herverzekering	7	-849
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-486	-716
	-6.412	-8.116
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	1.602	1.863
Verkopen en aflossingen beleggingen	142.941	18.928
Koersresultaat liquide middelen	-18	50
	144.525	20.841
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-137.124	-14.907
Directe kosten van vermogensbeheer	-395	-264
Betaald collateral	-2.237	-4.564
	-139.756	-19.735
Mutatie liquide middelen	4.843	180
Saldo liquide middelen 1 januari	9.039	8.859
Saldo liquide middelen 31 december	13.882	9.039
Saldo liquide middelen 31 december	14.067	9.439
Uitgegeven/verstrekt collateral	-185 ¹⁾	-400 ¹⁾
	13.882	9.039

1) Opgenomen onder de kortlopende schulden.

Grondslagen voor waardering en resultaatbepaling

Inleiding

Het doel van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK, statutair gevestigd te Amsterdam (hierna "SPKB") is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerden en nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden; tevens verstrekt SPKB uitkeringen aan arbeidsongeschikte deelnemers. SPKB geeft invulling aan de uitvoering van de pensioenregeling van KAS BANK N.V..

Overeenstemmingverklaring

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de wettelijke bepalingen zoals deze zijn opgenomen in Titel 9 Boek 2 BW, met uitzondering van artikel 390 en met inachtneming van de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving.

Algemene grondslagen

Gehanteerde grondslagen bij de opstelling van de jaarcijfers

De grondslagen voor financiële verslaggeving zijn op alle in deze jaarrekening vermelde perioden voor SPKB consistent toegepast met uitzondering van de schattingswijzigingen zoals toegelicht op de volgende pagina. De jaarcijfers worden gepresenteerd in duizenden euro's, tenzij anders weergegeven. In tabellen opgenomen berekeningen zijn gebaseerd op niet-afgeronde bedragen; er kunnen zich daarom afrondingsverschillen voordoen. De euro fungeert als de functionele valuta van SPKB.

Voor vergelijkingsdoeleinden zijn, daar waar nodig, de vergelijkende cijfers aangepast. In de risicoparagraaf is een wijziging opgenomen voor wat betreft het gebruik van look-through informatie van beleggingsfondsen. Hier is m.i.v. 2018 gebruik gemaakt van de look-through gegevens op detailniveau (voorheen procentuele verhoudingen). De vergelijkende cijfers over 2017 zijn, daar waar nodig, aangepast.

Waarderingsgrondslagen

De jaarrekening is opgesteld op basis van historische kostprijs met uitzondering van de onderstaande activa en passiva:

- Toelichting 1, Beleggingen voor risico pensioenfonds;
- Toelichting 6 en 7, Technische voorzieningen.

Baten worden in de Staat van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten en lasten worden in de Staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Schattingen en veronderstellingen

De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het Bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien, en in toekomstige perioden waarvoor de herziening gevolgen heeft.

In het bijzonder wordt informatie over belangrijke punten van schattingsonzekerheden en kritische oordelen bij de toepassing van de grondslagen die het meest van invloed zijn op de in de jaarrekening opgenomen bedragen gegeven in de volgende onderdelen van de toelichting:

- Toelichting 1, waardering van derivaten;
- Toelichting 6 en 7, waardering van de technische voorzieningen.

Schattingswijzigingen

In 2018 heeft de Commissie Overlevingstafels van het AG een nieuwe prognosetafel gepubliceerd, zijnde de Prognosetafel AG2018. Het fonds is in 2018 overgegaan op deze nieuwe overlevingstafel. Dit is in 2018 verantwoord als een schattingswijziging. Ultimo 2018 is de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds verlaagd met 3.227 als gevolg van deze schattingswijziging. Tegelijkertijd werd ook de fondsspecifieke ervaringssterfte aangepast, wat in 2018 leidde tot een vrijval uit de voorziening van 2.581. Ook heeft er een wijziging plaatsgevonden in de excassokostenopslag waardoor de voorziening in 2018 is verhoogd met 1.105. Per saldo is de voorziening in 2018 verlaagd met 4.703 als gevolg van bovengenoemde schattingswijzigingen. Het effect van deze schattingswijzigingen op de technische voorziening ad 4.703 is in 2018 als mutatie in het resultaat verwerkt. Door deze schattingswijzigingen is de feitelijke dekkingsgraad met 1,8% gestegen.

In 2017 was besloten om vanaf 1 januari 2018 de fiscale pensioenleeftijd te wijzigen naar 68 jaar. Deze overgang was actuarieel neutraal en had in 2017 geen impact op de waarde van de pensioenaanspraken.

Verwerking van waardeveranderingen van beleggingen

Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen van beleggingen. Alle waardeveranderingen van beleggingen, inclusief valutakoersverschillen, worden verantwoord in de Staat van baten en lasten opgenomen onder Beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

Vreemde valuta

Activa en verplichtingen in vreemde valuta worden omgerekend naar euro's tegen de koers per balansdatum. Deze waardering is onderdeel van de waardering tegen reële waarde. Baten en lasten voortvloeiende uit transacties in vreemde valuta's worden omgerekend tegen de koers per transactiedatum. Alle valutakoersverschillen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten opgenomen onder Beleggingsresultaten risico pensioenfonds.

Saldering van een actief en een verplichting

Een financieel actief en een financiële verplichting worden gesaldeerd als nettobedrag in de balans opgenomen indien sprake is van een wettelijke of contractuele bevoegdheid om het actief en de verplichting gesaldeerd en gelijktijdig af te wikkelen en bovendien de intentie bestaat om de posten op deze wijze af te wikkelen. De met de gesaldeerd opgenomen financiële activa en financiële verplichtingen samenhangende rentebaten en rentelasten worden eveneens gesaldeerd opgenomen.

Specifieke grondslagen

Financiële instrumenten

Algemeen

De financiële instrumenten van SPKB bestaan uit de beleggingen voor risico pensioenfonds.

Een financieel instrument wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar SPKB zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans

opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Indien een transactie ertoe leidt dat nagenoeg alle of alle toekomstige economische voordelen en alle of nagenoeg alle risico's met betrekking tot een actief of een verplichting aan een derde zijn overgedragen, wordt het actief of de verplichting niet langer in de balans opgenomen. Verder worden activa en verplichtingen niet meer in de balans opgenomen vanaf het tijdstip waarop niet meer wordt voldaan aan de voorwaarden van waarschijnlijkheid van de toekomstige economische voordelen en betrouwbaarheid van de bepaling van de waarde. Dit betekent dat transacties worden verwerkt op handelsdatum en niet op afwikkelingsdatum. Als gevolg hiervan kan sprake zijn van een post "nog af te wikkelen transacties". Deze post kan zowel een actief als een passief zijn.

In de risicoparagraaf is een wijziging opgenomen voor wat betreft het gebruik van look-through informatie van beleggingsfondsen. Hier is m.i.v. 2018 gebruik gemaakt van de look through gegevens op detailniveau (voorheen procentuele verhoudingen). De vergelijkende cijfers over 2017 zijn, daar waar nodig, aangepast.

Waardering bij eerste opname

Financiële instrumenten worden bij de eerste opname verwerkt tegen reële waarde plus eventuele direct toerekenbare transactiekosten. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een verplichting kan worden afgewikkeld tussen ter zake goed geïnformeerde partijen die tot een transactie bereid en die onafhankelijk van elkaar zijn. Hierbij wordt ervan uitgegaan dat de transacties niet in het kader van executie of liquidatie worden uitgevoerd.

Na eerste opname worden aandelen, vastrentende waarden en derivaten als volgt gewaardeerd:

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in aandelen die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Dividenden worden in de Staat van baten en lasten verantwoord onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (directe beleggingsopbrengsten) op het moment dat het recht van de entiteit wordt gevestigd. In het geval van beursgenoteerde effecten is dit de datum waarop het aandeel ex-dividend gaat. Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (indirecte beleggingsopbrengsten).

Vastrentende waarden

Beursgenoteerde vastrentende waarden en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers inclusief overlopende interest. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden met een beursnotering worden gewaardeerd tegen de ultimo verslagperiode laatst bekende koers. Participaties in beleggingsfondsen in vastrentende waarden die geen beursnotering kennen worden gewaardeerd op de ultimo verslagperiode berekende intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de op lokale grondslagen gebaseerde meest recente opgaven van de desbetreffende fondsmanagers welke uitgaan van waardering op marktwaarde.

Couponrente wordt in de Staat van baten en lasten verantwoord onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (directe beleggingsopbrengsten). Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds (indirecte beleggingsopbrengsten).

Derivaten

Derivaten worden gewaardeerd op reële waarde, te weten de relevante marktnoteringen, en inclusief overlopende interest of, als die niet beschikbaar zijn, de waarde die wordt bepaald met behulp van waarderingmodellen. De derivaten met een negatieve waarde zijn opgenomen op de passiva zijde van de balans.

Alle gerealiseerde en ongerealiseerde waardeveranderingen worden verantwoord in de Staat van baten en lasten onder Beleggingsresultaten voor risico pensioenfondsen (indirecte beleggingsopbrengsten).

Securities lending

Beleggingen die in het kader van een securities-lendingcontract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor deze beleggingen. Als onderpand ontvangen geldmiddelen worden opgenomen onder beleggingen. Indien als onderpand ontvangen geldmiddelen zijn herbelegd, worden deze beleggingen opgenomen onder de desbetreffende beleggingscategorie. De schuld uit hoofde van de ontvangen zekerheden is opgenomen onder de overige schulden. Indien uit hoofde van een securities-lendingprogramma als zekerheid beleggingen zijn ontvangen worden deze beleggingen en de daarmee samenhangende verplichtingen niet in de balans opgenomen. Alle uit het securities-lendingprogramma voortvloeiende baten en lasten worden volgens het toerekenbeginsel over de looptijd van de betreffende transacties verantwoord onder de (in)directe beleggingsopbrengsten.

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het herverzekeringsdeel technische voorziening betreft de contante waarde van de nog te ontvangen termijnen van de herverzekeraar voor de arbeidsongeschiktheidsrente (i.v.m. premievrijstelling voor de huidige arbeidsongeschikten). De contante waarde is berekend op basis van de grondslagen voor waardering van de technische voorziening voor risico fondsen. De te ontvangen uitkeringen worden verondersteld niet te wijzigen gedurende de uitkeringsperiode. De uitkering wordt maandelijks betaald gedurende de looptijd van het contract. Omdat de overeenkomst is beëindigd, keert Delta Lloyd per 31 december 2018 de contante waarde van de toekomstige termijnen van de ingegane arbeidsongeschiktheidsrente uit. Het kredietrisico op de herverzekeraar is gezien de geringe omvang niet opgenomen op de balans.

Overige activa, vorderingen en overlopende activa

Overige activa, vorderingen en overlopende activa worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden vorderingen gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten) onder aftrek van eventuele bijzondere waardeverminderingen, indien sprake is van oninbaarheid.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves worden bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen, inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en overige technische voorzieningen, volgens de van toepassing zijnde waarderinggrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Liquide middelen

Liquide middelen worden gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Voorziening pensioenverplichtingen

De voorziening voor pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaarde). De actuele waarde wordt bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. Onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen zijn de opgebouwde nominale aanspraken. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de rekenrente.

Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken deelnemersjaren verworven aanspraken. Jaarlijks wordt door het Bestuur besloten of toeslagen op de opgebouwde pensioenaanspraken worden verleend. Alle per balansdatum bestaande besluiten tot toeslagverlening (ook voor besluiten na balansdatum voor zover sprake is van ex ante condities) zijn in de berekening begrepen. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.

Bij de bepaling van de actuariële uitgangspunten wordt uitgegaan van voor de toezichthouder acceptabele grondslagen, waarbij rekening wordt gehouden met de voorzienbare trend in overlevingskansen. De berekeningen zijn uitgevoerd op basis van onder meer de volgende actuariële grondslagen en veronderstellingen:

- Rekenrente: De rentetermijnstructuur ultimo boekjaar zoals gepubliceerd door De Nederlandsche Bank;
- Sterftekansen: ontleend aan door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde Prognosetafel AG 2018, toegepast met ervaringssterfte (op basis van correctietabel gemiddelde van inkomensklassen "Hoog-Midden" (Mercer Model 2016));
- Voor partnerpensioen is aangenomen dat de vrouwelijke partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en de mannelijke partner drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw;
- Gehuwdheid: bij de vaststelling van de Voorziening voor partnerpensioen wordt uitgegaan van leeftijdsafhankelijke gehuwdheidskansen;
- De opslag voor dekking van excassokosten is 3,0% van de voorziening.

Mutaties in de voorziening pensioenverplichting als gevolg van onder meer toeslagen, uitkeringen, pensioenopbouw en wijziging marktrente worden verantwoord in de Staat van baten en lasten.

Pensioenopbouw

Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale rechten ouderdompensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling.

Toeslagverlening

Per 1 juli 2018 is een toeslag verleend van 0,92% aan actieven. Voor slapers en pensioentrekkenden bedroeg de toeslag 0,46%.

Rentetoevoeging

De technische voorziening wordt vastgesteld op basis van een door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. Onder deze post is de voor de technische voorziening benodigde interest opgenomen, waarbij van de éénjaarsrente van de rentetermijnstructuur is uitgegaan -/- 0,260% (2017: -/- 0,217%).

Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Het herverzekeringsdeel technische voorziening betreft de contante waarde van de nog te ontvangen termijnen van de herverzekeraar voor de arbeidsongeschiktheidsrente (i.v.m. premievrijstelling voor de huidige arbeidsongeschikten). De contante waarde is berekend op basis van de grondslagen voor waardering van de technische voorziening voor risico fonds. De te ontvangen uitkeringen worden verondersteld niet te wijzigen gedurende de uitkeringsperiode. De uitkering wordt maandelijks betaald gedurende de looptijd van het contract. De overeenkomst is per 31 december 2018 beëindigd, hierdoor keert Delta Lloyd per 31 december 2018 de contante waarde van de toekomstige termijnen van de ingegane arbeidsongeschiktheidsrente uit. Het kredietrisico op de herverzekeraar is gezien de geringe omvang niet opgenomen op de balans.

Overige schulden en overlopende passiva

Overige schulden en overlopende passiva worden bij eerste opname gewaardeerd op reële waarde. Na eerste opname worden schulden gewaardeerd op geamortiseerde kostprijs (gelijk aan de nominale waarde indien geen sprake is van transactiekosten).

Resultaatbepaling

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Directe beleggingsopbrengsten

Onder de directe beleggingsopbrengsten wordt in dit verband verstaan:

- rente;
- dividend;
- soortgelijke opbrengsten.

Indirecte beleggingsopbrengsten

Onder indirecte beleggingsopbrengsten worden de volgende resultaten opgenomen:

- gerealiseerde en niet-gerealiseerde beleggingsopbrengsten;
- valutaverschillen inzake deposito's en bankrekeningen in buitenlandse valuta en valutatermijntransacties.

Kosten vermogensbeheer

Onder de kosten vermogensbeheer worden de kosten opgenomen die verband houden met het beheer van de beleggingen.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Onder premiebijdragen van werkgevers en werknemers wordt verstaan de aan derden in rekening gebrachte c.q. te brengen bedragen voor de in het verslagjaar verzekerde pensioenen onder aftrek van kortingen. Premies zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Extra stortingen en opslagen op de premie zijn eveneens als premiebijdragen verantwoord.

Saldo overdrachten van rechten

De post saldo overdrachten van rechten bevat het saldo van bedragen uit hoofde van overgenomen dan wel overgedragen pensioenverplichtingen.

Pensioenuitkeringen

De pensioenuitkeringen betreffen de aan deelnemers uitgekeerde bedragen inclusief afkopen. De pensioenuitkeringen zijn berekend op actuariële grondslagen en toegerekend aan het verslagjaar waarop zij betrekking hebben.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds

Pensioenopbouw

Bij de pensioenopbouw zijn aanspraken en rechten over het boekjaar gewaardeerd naar het niveau dat zij op balansdatum hebben.

Rentetoevoeging

De rentetoevoeging wordt berekend over de beginstand van de voorziening pensioenverplichtingen en de mutaties hierin gedurende het jaar.

Onttrekking voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoerings- en administratiekosten

Vooraf wordt een actuariële berekening gemaakt van de toekomstige pensioenuitvoerings- en administratiekosten (met name excassokosten) en pensioenuitkeringen die in de voorziening pensioenverplichtingen worden opgenomen. Deze post betreft de vrijval ten behoeve van de financiering van de kosten en uitkeringen van het verslagjaar.

Herverzekering

Het pensioenfonds heeft haar overlijdens- en arbeidsongeschiktheidsrisico verzekerd bij Delta Lloyd.

Het betreft hier het overlijdens- en het arbeidsongeschiktheidsrisico. Uitgaande herverzekeringspremies worden verantwoord in de periode waarop de herverzekering betrekking heeft. Vorderingen uit herverzekeringscontracten op risicobasis worden verantwoord op het moment dat de verzekerde gebeurtenis zich voordoet. Het herverzekeringscontract met Delta Lloyd is per 1 januari 2016 gewijzigd. Er is geen winstdeling van toepassing.

Pensioenuitvoerings- en administratiekosten

De pensioenuitvoerings- en administratiekosten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten zijn toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben.

Bestemming van het saldo

Het saldo wordt toegevoegd aan de algemene reserve.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is conform de directe methode opgesteld. Dit houdt in dat alle ontvangsten en uitgaven ook als zodanig worden gepresenteerd. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenuitvoeringsactiviteiten en beleggingsactiviteiten.

Verbonden partijen

Er is sprake van een relatie tussen de verbonden partijen, tussen SPKB en de sponsor KAS BANK en tussen SPKB en de bestuurders van SPKB.

Transacties met verbonden partijen

Betreffende de uitvoeringsovereenkomst tussen SPKB en KAS BANK met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling is het volgende relevant:

- de wijze waarop de premie wordt vastgesteld;
- de wijze waarop en de termijnen waarin de premie moet worden voldaan;
- de procedures die van toepassing zijn bij het niet-nakomen van de verplichting tot premiebetaling van de sponsor;
- procedures die gelden bij het opstellen en wijzigen van het pensioenreglement;
- voorwaarden waaronder toeslagverlening (indexatie) plaatsvindt; en
- uitgangspunten en procedures die van toepassing zijn ten aanzien van de besluitvorming over vermogensoverschotten en vermogenstekorten.

Er hebben zich gedurende het verslagjaar, net als in 2017, geen transacties voorgedaan tussen SPKB en bestuurders van SPKB.

Belastingen

De activiteiten van SPKB zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

Bestemming van Saldo van baten en lasten

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Het negatieve saldo van baten en lasten van - € 7.808 wordt ten laste van de reserves gebracht.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er hebben zich geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum voorgedaan.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2017	Aankopen/ Verstrek- kingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde koers- verschillen	Niet- gerealiseerde koers- verschillen	Stand ultimo 2018
Aandelen	99.719	9	-269	6	-4.508	94.957
Vastrentende waarden	214.572	144.698	-145.744	-63	3.392	216.855
Derivaten	5.612	0	3.060	-3.062	2.179	7.789
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds	319.903	144.707	-142.953	-3.119	1.063	319.601
Derivaten met een negatieve waarde (passiva zijde)	5.389					3.125
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activa zijde	325.292					322.726

Methodiek bepaling marktwaarde

Niveau 1: De waarde van de belegging is gebaseerd op direct waarneembare marktnoteringen in een actieve markt.

Niveau 2: Actuele waarde wordt vastgesteld aan de hand van onafhankelijke taxaties.

Niveau 3: De waarde wordt direct of indirect vastgesteld aan de hand van de netto contante waarde berekening. Daarnaast vallen derivaten die volgens een waarderingmethode worden vastgesteld, waarbij gebruik is gemaakt van waarneembare marktdata, onder deze categorie.

Niveau 4: Andere geschikte methoden.

Categorie	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2018
Aandelen	94.957	0	0	0	94.957
Vastrentende waarden	216.855	0	0	0	216.855
Derivaten	0	0	7.789	0	7.789
Totaal belegd vermogen	311.812	0	7.789	0	319.601

Categorie	Niveau 1	Niveau 2	Niveau 3	Niveau 4	Stand ultimo 2017
Aandelen	99.719	0	0	0	99.719
Vastrentende waarden	214.572	0	0	0	214.572
Derivaten	0	0	5.612	0	5.612
Totaal belegd vermogen	314.291	0	5.612	0	319.903

Beleggingen o.b.v. lookthrough / Aansluiting met risicoparagraaf

Categorie	Stand ultimo 2018	liquide middelen	ver-schuiving look through	Stand risico-paragraaf 2018	Stand risico-paragraaf 2017
Vastgoedbeleggingen	0	0	2.806	2.806	2.915
Aandelen	94.957	0	-3.818	91.139	95.211
Vastrentende waarden	216.855	0	-3.288	213.567	213.377
Overige	0	11.059	4.280	15.339	6.632
Totaal exclusief derivaten	311.812	11.059	-20	322.851	318.135
Derivaten	7.789	0	20	7.809	5.739
Totaal inclusief derivaten	319.601	11.059	0	330.660	323.874

[2] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 1 januari

Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen

Stand per 31 december

De post "Herverzekeringsdeel technische voorzieningen" betreft de elders verzekerde aanspraken met een resterende looptijd van langer dan één jaar.

[3] Vorderingen en overlopende activa

Vorderingen op verzekeringsmaatschappijen

Terugvorderbare dividendbelasting

Vorderingen uit hoofde van kosten vermogensbeheer

Vordering m.b.t. uitgegeven/verstrekt cash collateral

Overige vorderingen

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.

[4] Liquide middelen

ING Bank N.V. ¹⁾

Liquide middelen beschikbaar voor beleggingen

Totaal liquide middelen ter vrije beschikking van het fonds

Liquide middelen uit hoofde van ontvangen collateral

(niet ter vrije beschikking van het fonds)

	2018	2017
	911	744
	-56	167
	855	911
	76	341
	13	36
	12	38
	185	400
	64	0
	350	815
	158	164
	11.059	3.973
	11.217	4.137
	2.850	5.302
	14.067	9.439

1) Met een kredietlimiet van 350.

Passiva**[5] Stichtingskapitaal en reserves**

Stand per 1 januari
Saldobestemming boekjaar

	2018	2017
	46.640	31.295
	-7.808	15.345

Stand per 31 december**38.832**   **46.640****Totaal eigen vermogen****38.832**   **46.640**

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt

11.858   104,2%   11.337   104,1%

Het vereist eigen vermogen bedraagt

41.115   114,4%   42.062   115,0%

De beleidsdekkingsgraad is

117,3%   115,0%

De aanwezige dekkingsgraad is

113,6%   116,8%

De aanwezige dekkingsgraad wordt berekend door het pensioenvermogen te delen door de pensioenverplichtingen.

De berekening is als volgt:

$$(38.832 + 284.639) / 284.639 = 113,6\%$$

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2018 tenminste gelijk aan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds niet in een reservetekort verkeert.

Technische voorzieningen**[6] Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds**

Stand per 1 januari
Mutatie boekjaar volgens Staat van baten en lasten

	276.801	284.655
	6.983	-7.854

Stand per 31 december**283.784**   **276.801**

	2018	2017
[7] Herverzekeringsdeel technische voorzieningen		
Stand per 1 januari	911	744
Mutatie	-56	167
Stand per 31 december	855	911
De post "Herverzekeringsdeel technische voorzieningen" betreft de elders verzekerde aanspraken met een resterende looptijd van langer dan één jaar.		
Totaal technische voorzieningen	284.639	277.712
De technische voorzieningen zijn als volgt opgebouwd		
Actieve deelnemers ¹⁾	77.444	76.445
Gewezen deelnemers	124.053	121.359
Pensioengerechtigden	82.287	78.997
Herverzekeringsdeel technische voorzieningen	855	911
	284.639	277.712
[8] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Uitgegeven/verstrekkt collateral	185	400
Verplichting uit hoofde van ontvangen collateral	2.850	5.302
Schulden uit hoofde van beleggingstransacties	7.812	230
Schulden aan aangesloten ondernemingen	233	462
Belastingen en sociale premies	127	125
Schulden uit hoofde van kosten vermogensbeheer	82	30
Schulden uit hoofde van kosten onafhankelijke accountant	55	31
Schulden uit hoofde van kosten actuaris	18	84
Schulden uit hoofde van overige kosten	40	52
	11.402	6.716
De kortlopende schulden en overlopende passiva hebben een resterende looptijd van korter dan één jaar.		

1) Inclusief arbeidsongeschikte deelnemers.

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De beloning (vacatiegeld en reiskostenvergoeding) voor de (voormalige) bestuurders tezamen bedraagt € 20.000,- (2017: € 20.000,-).

Overige bezoldigingen

Gedurende het boekjaar 2018 waren geen overige bezoldigingen van toepassing.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2018 had SPKB geen personeelsleden in dienst.

	2018	2017
[9] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Aandelen	-283	35
Vastrentende waarden	616	659
Derivaten	1.229	1.210
Subtotaal	1.562	1.904
Banken	20	-43
Waardeoverdrachten / Afkopen	-1	0
Herverzekeraar	0	-1
Totaal directe beleggingsopbrengsten	1.581	1.860
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
- Aandelen	6	248
- Vastrentende waarden	-63	-15
- Derivaten	-3.062	3.061
	-3.119	3.294
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
- Aandelen	-4.508	8.018
- Vastrentende waarden	3.392	-1.340
- Derivaten	2.179	-4.058
- Valutaverschillen	-18	50
	1.045	2.670
Totaal indirecte beleggingsopbrengsten	-2.074	5.964

In de indirecte beleggingsopbrengsten zijn de indirecte kosten opgenomen die via de beleggingsfondsen rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn verdisconteerd in de koersen van de betreffende beleggingsfondsen. De indirecte beleggingskosten bedroegen in totaal 442 (2017: 412).

Directe kosten van vermogensbeheer

Beheerkosten:

- Aandelen	-140	-123
- Vastrentende waarden	54 ¹⁾	38 ¹⁾

Transactiekosten:

- Overige beleggingen	-28	-26
Bewaarloon	-8	-9
Beleggingsadministratie	-216	-220
Beleggingsadvies	-86	-22
Bankkosten e.d.	-6	-3

Totaal directe kosten vermogensbeheer

-430	-365
-------------	-------------

De directe kosten vermogensbeheer omvatten de zichtbare ('directe') kosten die het fonds op factuurbasis betaalt. De transactiekosten zijn deels gesaldeerd met de beleggingsopbrengsten. De transactiekosten kunnen niet betrouwbaar worden vastgesteld, omdat deze verrekend zijn in de aan- en verkoopprijzen.

Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen

-923	7.459
-------------	--------------

[10] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers

Periodieke premies aandeel werkgever	5.719	6.420
Periodieke premies aandeel werknemer	868	896

6.587	7.316
--------------	--------------

Kostendeekkende premie	5.416	6.090
Feitelijke premie	6.587	7.316

De kostendeekkende premie is als volgt samengesteld:

Onvoorwaardelijke aanspraken	4.305	4.717
Opslag in stand houden vereist vermogen	646	693
Opslag voor uitvoeringskosten	465	680

5.416	6.090
--------------	--------------

1) De negatieve kosten betreft een verrekening van Delta Lloyd met de in rekening gebrachte fee bij de Delta Lloyd fondsen.

	2018	2017
De feitelijke/verschuldigde premie is als volgt samengesteld:		
Kostendeekkende premie	5.416	6.090
Opslag 5% loonsom	1.171	1.226
	6.587	7.316
<i>Toelichting</i>		
De verschuldigde premie wordt vastgesteld op basis van de kostendeekkende premie . Bij de berekening van de kostendeekkende premie wordt de door DNB voorgeschreven RTS gebruikt. Naast de kostendeekkende premie is structureel een opslag verschuldigd van 5% van de som van de pensioengevende salarissom. De totale kostendeekkende premie over 2018 bedraagt € 5,4 miljoen (2017: € 6,1 miljoen).		
[11] Saldo van overdrachten van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	27	51
Overgedragen pensioenverplichtingen	-451	-987
	-424	-936
[12] Pensioenuitkeringen		
Pensioenen		
Ouderdomspensioen	-4.344	-4.248
Partnerpensioen	-1.027	-941
Wezenpensioen	-21	-23
Subtotaal	-5.392	-5.212
Andere uitkeringen		
Afkoopsommen	-92	-349
Totaal pensioenuitkeringen	-5.484	-5.561

	2018	2017
[13] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Pensioenopbouw	-4.028	-4.463
Toeslagverlening	-1.670	-9
Rentetoevoeging	719	619
Onttrekkingen pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten	5.626	5.715
Wijziging marktrente	-13.559	4.174
Resultaat op kanssystemen	911	822
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	440	967
Wijzigingen actuariële grondslagen	4.703	0
Overige wijzigingen	-125	29
	-6.983	7.854
[14] Herverzekering		
Premies herverzekering	-278	-254
Uitkeringen uit herverzekering	93	99
	-185	-155
[15] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie		
Regulier	-248	-243
Overige incidentele kosten	-28	-17
Herverzekering	-5	-5
Totaal administratie	-281	-265
Onafhankelijke accountant		
Controle van de jaarrekening	-56	-55
Andere controle diensten	0	0
Totaal onafhankelijke accountant	-56	-55
Actuaris		
Jaarwerk	55	-74
Certificering	-14	-25
Actuarieel advies	-14	-49
Totaal actuaris	27	-148

	2018	2017
Bestuurskosten (kosten ambtelijk secretariaat)	40	-20
Bestuurskosten (vergoedingen)	-20	-20
Verantwoordingsorgaan (vergoedingen)	-3	-2
Visitatiecommissie (vergoedingen)	-18	-18
Opleidingskosten	-23	-34
Contributies en bijdragen	-29	-28
Overige kosten	-41	-42
Totaal pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-404	-632

Vanaf 2018 wordt een deel van de kosten rechtstreeks door de werkgever betaald. Daardoor zijn de pensioenuitvoerings- en administratiekosten 2018 aanzienlijk lager dan in 2017. Tevens zijn in 2018 kosten vrijgevallen ten gunste van het resultaat omdat er ten laste van 2017 ramingen waren opgenomen die uiteindelijk betaald zijn door de werkgever (actuariskosten en kosten ambtelijk secretariaat).

[16] Overige baten en lasten	8	0
Saldo van baten en lasten	-7.808	15.345

	2018	2017
Actuariële analyse van het saldo		
Premies en koopsommen	1.817	1.919
Beleggingsresultaat (inclusief wijziging RTS)	-13.547	12.472
Toeslagverlening	-1.670	-9
Sterfte	911	917
Arbeidsongeschiktheid	18	-23
Kosten	0	0
Mutaties / diversen	-40	69
Aanpassing sterftegronddlagen	4.703	0
Totaal saldo van baten en lasten	-7.808	15.345

Risicoparaagraaf

(bedragen in duizenden euro)

Solvabiliteitsrisico

In de risicoparaagraaf binnen het bestuursverslag is het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. Hierna worden een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Het belangrijkste risico dat het fonds loopt is het risico dat het niet over genoeg solvabiliteit beschikt. Indien het fonds niet solvabel is bestaat het risico dat het fonds de premie moet verhogen of dat een beperkte of geen toeslagverlening kan plaatsvinden voor (delen van) het deelnemersbestand. In het uiterste geval dient het fonds verworven pensioenaanspraken en pensioenrechten te verminderen. Hoe solvabel het pensioenfonds is wordt getoetst aan de hand van de beleidsdekkingsgraad. De beleidsdekkingsgraad wordt berekend als de 12-maands voortschrijdend gemiddelde dekkingsgraad. Hoeveel eigen vermogen het fonds aan dient te houden gegeven de financiële risico's die het loopt (na afdekking) op de balans komt tot uitdrukking in de door DNB voorgeschreven solvabiliteitstoets. Onder het huidige FTK geldt hierbij dat de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling afgezet wordt tegen de beleidsdekkingsgraad om te bepalen of het pensioenfonds in een tekort situatie verkeert.

De verschillende standaard risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S6 en de S10. Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën op basis van de strategische beleggingsmix ultimo 2018 van 114,4% en 2017 van 115,0%.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	7.911	2,8	8.202	3,0
Aandelen- en vastgoed risico (S2)	29.724	10,4	29.285	10,5
Valutarisico (S3)	6.055	2,1	6.638	2,4
Kredietrisico (S5)	9.343	3,3	10.390	3,7
Verzekeringstechnisch risico (S6)	9.767	3,4	9.633	3,5
Diversificatie-effect ¹⁾	-21.685	-7,6	-22.503	-8,1
Totaal Vereist Eigen Vermogen	41.115	14,4	41.645	15,0
Aanwezige dekkingsgraad		113,6		116,8
Beleidsdekkingsgraad		117,3		115,0
Minimaal vereiste dekkingsgraad		104,2		104,1
Vereiste dekkingsgraad		114,4		115,0

1) Het elimineren van risico's die niet gelijktijdig in de markt optreden.

De beleidsdekkingsgraad van het Pensioenfonds is per 31 december 2018 hoger dan de vereiste dekkingsgraad op basis van de strategische verdeling volgens het standaardmodel, waardoor het pensioenfonds over voldoende middelen beschikt. In boekjaar 2018 bedraagt de beleidsdekkingsgraad 117,3%. Afgezet tegen de beleidsdekkingsgraad van 2017 van 115,0%, is de beleidsdekkingsgraad toegenomen met 2,3%-punt.

Renterisico

Het renterisico wordt veroorzaakt, doordat de rentegevoeligheid van de verplichtingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de beleggingen. Het Pensioenfonds kent een langere looptijd voor pensioenverplichtingen dan voor de beleggingen. Door gebruik te maken van rentederivaten wordt de looptijd van de beleggingen verlengd.

Onderstaande duratie cijfers geven meer inzicht.

Duratie van de vastrentende waarden (inclusief rentederivaten) 17,1 jaar (2017: 17,2 jaar).

Duratie van de pensioenverplichtingen 20,9 jaar (2017: 21,0 jaar).

Voor de vaststelling van het renterisico bij het Vereist Eigen Vermogen worden de kasstromen van de rentegevoelige beleggingen afgezet tegen de kasstromen van de voorziening pensioenverplichtingen. Vervolgens worden beide kasstromen afgezet tegen door DNB bepaalde renteschokken die per looptijd verschillen. Op basis van deze renteschokken kan de impact op de technische voorziening en de impact op alle rentegevoelige beleggingen worden berekend. Overeenkomstig kan een afdekkingspercentage worden berekend. Rentegevoeligheid is één van de belangrijkste factoren bij de bepaling van de (strategische) assetallocatie van de portefeuille.

	Strategische verdeling 2018	
	in €	%
Impact op technische voorziening voor risico Pensioenfonds	22.020	
Impact op de rentegevoelige beleggingen	14.109	
Renterisico	7.911	2,8
Afdekkingspercentage		60%

De procentuele renteafdekking is berekend op basis van de marktrente (exclusief UFR).

SPKB kijkt bij afdekking van het renterisico naar de rentegevoeligheid van de pensioenverplichtingen voor de swapcurve. Ten behoeve van het vaststellen van het renterisico in het vereist eigen vermogen wordt de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen gebaseerd op de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De vastrentende waarden worden gewaardeerd op de swapcurve. Het (verplicht) hanteren van twee verschillende rentecurves kan gevolgen hebben voor de hoogte van de renteafdekking; een effect op de ene rentecurve kan namelijk een ander effect op de andere rentecurve tot gevolg hebben. Bovenstaande renteafdekking o.b.v. de berekening van het renterisico binnen het vereist eigen vermogen van 60% wijkt in 2017 niet af van de strategische renteafdekking van 60%.

Derivaten

Het renterisico is onder andere afgedekt door middel van renteswaps.

De afdekking van het renterisico is vastgesteld op 60% met een bandbreedte van 55-65%. Eind 2018 was het renterisico van de verplichtingen voor 60% (2017: 60%) afgedekt met de portefeuille vastrentende waarden en met renteswaps. Op basis van de UFR is de hedge ratio 75%. SPKB stuurt de rentehedge overigens op basis van de dagcurve en niet de UFR curve, omdat de dagcurve een beter beeld van de economische werkelijkheid geeft.

Rentederivaten per 31 december

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Rentederivaten per 31 december 2018	104.013	10.873	-2.938	7.935
Rentederivaten per 31 december 2017	98.897	10.574	-5.350	5.224

SPKB gebruikt derivaten hoofdzakelijk om marktrisico's af te dekken. Een van de belangrijkste risico's uit het gebruik van derivaten is het kredietrisico. Dit is het risico dat tegenpartijen niet aan hun betalingsverplichtingen kunnen voldoen. Dit risico wordt beperkt door alleen transacties aan te gaan met te goeder naam en faam bekend staande partijen. Per 31 december 2018 zijn dit RBS Plc, Nomura en Rabobank voor rentederivaten en KAS BANK voor valutaderivaten. Ook worden contracten zo veel mogelijk afgesloten op basis van standaardvoorwaarden, zodat posities van SPKB adequaat worden afgedekt door verkregen onderpanden en zekerheden. Onderpand wordt op dagbasis uitgewisseld voor de rente derivaten. Voor de valutatermijn affaires wordt geen onderpand uitgewisseld, vanwege de korte looptijd van de contracten en daardoor lagere exposure.

SPKB heeft eind 2018 € 0,2 miljoen aan onderpand ontvangen in de vorm van (staats) obligaties en voor € 10,7 miljoen in de vorm van liquiditeiten als gevolg van positieve waardeontwikkeling van de derivaten. Het ontvangen onderpand staat niet ter vrije beschikking. Het pensioenfonds heeft eind 2018 € 2,9 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van liquiditeiten en € 0,2 miljoen aan onderpand verstrekt in de vorm van (staats) obligaties als gevolg van negatieve waardeontwikkeling van derivaten. De verstrekte (staats) obligaties zijn verantwoord onder de vastrentende waarden.

Hoogte buffer

Op basis van de Vereist Eigen Vermogen berekeningen bedraagt de buffer voor het strategisch renterisico 7.911 (2,8%) ultimo 2018.

Aandelen- en vastgoed risico

Het pensioenfonds loopt het risico dat haar beleggingen in aandelen, vastgoed en hedgefunds en private equity in waarde dalen. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door ondermeer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke. De volatiliteit van de marktwaarden (prijsrisico's) van beleggingen wordt periodiek geëvalueerd en kan leiden tot bijstellingen in het vermogensbeheer. In onderstaande tabel wordt de verdeling naar de verschillende zakelijke waarden categorieën getoond.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Verdeling Aandelen en Vastgoed per categorie:				
Ontwikkelde markten (Mature markets)	82.751	88,1	85.906	87,5
Opkomende markten (Emerging markets)	11.194	11,9	12.220	12,5
	93.945	100,0	98.126	100,0

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor zowel het feitelijk als het strategisch zakelijke waarden risico rekening gehouden met de door DNB voorgeschreven schokken die variëren overeenkomstig de risicograad van het type belegging. De buffer voor het strategisch zakelijke waarden risico bedraagt 29.724 (10,4%).

Valutarisico

Het valutarisico wordt veroorzaakt, doordat de verplichtingen van het pensioenfonds in euro's luiden terwijl een gedeelte van de beleggingen van het pensioenfonds in andere valuta luiden. Het pensioenfonds loopt het risico dat haar buitenlandse beleggingen dalen in waarde als gevolg van valutakoersontwikkelingen. Het pensioenfonds kiest er daarom voor om (een gedeelte) van haar buitenlandse valuta's af te dekken. Zonder afdekking van het valutarisico loopt het pensioenfonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. Door meer dan 100% van het risico af te dekken loopt het fonds risico bij een stijging van vreemde valuta ten opzichte van de euro.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Totaal beleggingen ¹⁾ naar valuta vóór afdekking met derivaten				
Amerikaanse dollar	54.872	16,6	56.166	17,4
Australische dollar	1.995	0,6	2.223	0,7
Canadese dollar	2.778	0,8	3.117	0,9
Britse pound sterling	5.324	1,6	6.014	1,9
Hongkongse dollar	3.750	1,1	4.010	1,2
Japanse yen	7.144	2,2	7.715	2,4
Zwitserse frank	2.517	0,8	2.612	0,8
Deense kroon	508	0,2	584	0,2
Noorse kroon	267	0,1	257	0,1
Zweedse kroon	886	0,3	992	0,3
Singaporese Dollar	406	0,1	422	0,1
Nieuw Zeelandse Dollar	66	0,0	55	0,0
Overige	8.402	2,5	9.366	2,9
Niet Euro	88.915	26,9	93.533	28,9
Euro	241.871	73,1	229.830	71,1
Totaal beleggingen exclusief derivaten	330.786	100,0	323.363	100,0
Waarde derivaten	-126		511	
Totaal beleggingen inclusief derivaten	330.660		323.874	
Totaal beleggingen ¹⁾ naar valuta ná afdekking met derivaten				
Amerikaanse dollar	14.856	4,5	18.592	5,7
Australische dollar	1.995	0,6	2.223	0,7
Canadese dollar	2.778	0,9	3.117	1,0
Britse pound sterling	-322	-0,1	-44	0,0
Hongkongse dollar	3.750	1,1	4.010	1,2
Japanse yen	293	0,1	465	0,1
Zwitserse frank	2.517	0,8	2.612	0,8
Deense kroon	508	0,2	584	0,2
Noorse kroon	267	0,1	257	0,1
Zweedse kroon	787	0,2	864	0,3
Singaporese Dollar	406	0,1	422	0,1
Nieuw Zeelandse Dollar	66	0,0	55	0,0
Overige	8.402	2,5	9.366	2,9
Niet Euro	36.303	11,0	42.523	13,1
Euro	294.357	89,0	281.351	86,9
Totaal beleggingen inclusief derivaten	330.660	100,0	323.874	100,0

1) Inclusief liquide middelen beschikbaar voor beleggingen en (beleggings)schulden aan kredietinstellingen.

Derivaten

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door de vermogensbeheerders valutatermijntransacties afgesloten.

Valutaderivaten per 31 december

Type contract	Onder- liggende contract- omvang	Actuele waarde activa	Actuele waarde passiva	Netto positie (waarde)
Valutaderivaten per 31 december 2018	52.468	69	-194	-125
Valutaderivaten per 31 december 2017	51.635	557	-46	511

Ten aanzien van het strategisch valutabeleid van SPKB geldt dat 70% van de exposure in US dollar (USD), Japanse Yen (JPY) en Britse pond (GBP) wordt afgedekt (bandbreedte afhankelijk van marktomstandigheden (70% - 100%).

Het totaalbedrag dat buiten de euro wordt belegd bedraagt ultimo jaar 27% (2017: 29%) van de beleggingsportefeuille.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt voor het strategisch valuta risico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 20% voor valuta in ontwikkelde landen en van 35% voor valuta in opkomende markten die berekend wordt op de niet-euro beleggingen na afdekking. De buffer voor het strategisch valuta risico bedraagt 6.055 (2,1%).

Grondstoffenrisico

Bij de berekening van het Vereist Eigen Vermogen wordt voor het feitelijk en strategisch grondstoffenrisico rekening gehouden met een door DNB voorgeschreven schok van 35%. Het pensioenfonds belegt niet in grondstoffen en hoeft daarom geen buffers hiervoor aan te houden.

Kredietrisico

Het pensioenfonds loopt het risico dat één of meerdere van haar tegenpartijen niet aan de vooraf afgesproken betalingen kan voldoen. Bij de berekening van het kredietrisico dient het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking te komen. Het kredietrisico komt tot uitdrukking in de zogenaamde creditspread. Deze creditspread is het verschil tussen de uitkering die afhangt van de kredietwaardigheid van de tegenpartij en een uitkering die met volledige zekerheid (risicovrij) tot uitkering zal komen. Het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Het kredietrisico binnen de vastrentende waarden portefeuille kan naast de creditspread eveneens gemeten worden aan de hand van de ratingverdeling van de rentegevoelige beleggingsportefeuille. Deze ratingverdeling wordt afgegeven door een kredietbeoordelaar. Een Europese AAA rating impliceert dat de vastrentende waarden belegging geen kredietrisico loopt. Daarentegen worden beleggingen die geassocieerd staan onder 'lager dan BBB' als zeer risicovol beschouwd. Cash wordt als kredietrisicovrij beschouwd. Beleggingen die geen rating ontvangen worden als risicovol beschouwd.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Rating vastrentende waarden:				
AAA	82.088	38,4	83.618	39,2
AA	67.840	31,7	60.053	28,1
A	27.670	13,0	26.427	12,4
BBB	32.442	15,2	40.056	18,8
(Lager dan) B	1.013	0,5	2.233	1,0
Geen rating	2.514	1,2	990	0,5
	213.567	100,0	213.377	100,0
Verdeling vastrentende waarden naar looptijd:				
Resterende looptijd korter dan 1 jaar	4.575	2,1	6.313	3,0
Resterende looptijd tussen 1 en 5 jaar	59.544	27,9	55.689	26,1
Resterende looptijd tussen 5 en 10 jaar	59.120	27,7	71.122	33,3
Resterende looptijd langer dan 10 jaar	90.328	42,3	80.253	37,6
	213.567	100,0	213.377	100,0

Hoogte buffer

Binnen de berekening van het standaardmodel wordt een kredietrisico becijferd conform de ratingverdeling van de vastrentende waardenportefeuille. Naar mate de rating slechter wordt neemt de te hanteren buffer toe. Afgaande op de hierboven genoemde ratingverdeling resulteert dit in een buffer voor het strategisch kredietrisico van 9.343 (3,3%).

Verzekeringstechnisch risico

Binnen het verzekeringstechnische risico worden in principe alleen risico's meegenomen die verband houden met sterfte. Het omvat de risico's als gevolg van afwijkingen ten opzichte van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterftetrend (langlevensrisico). Tot het verzekeringstechnische risico worden gerekend: procesrisico, risico-opslag voor afwijkingen ten opzichte van de sterftetrend en negatieve stochastische afwijkingen van de verwachtingswaarde. Deze drie risico's bedragen een percentage van de op actuele waarde berekende technische voorziening. Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De beide andere risicofactoren houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

Het Pensioenfonds hanteert bij de vaststelling van de voorziening pensioenverplichtingen de meest recente overlevingstafels (prognosetafel AG 2018), met fondsspecifieke ervaringssterfte. Dit neemt niet weg dat toekomstige ontwikkelingen kunnen leiden tot nog verdere verbetering of tot verslechtering van de levensduur en dat dientengevolge in de toekomst verdere verhoging of verlaging van de voorziening pensioenverplichtingen aan de orde kan komen.

Hoogte buffer

Dit vertaalt zich in een buffer voor het strategisch verzekeringstechnisch risico van 9.767 (3,4%).

Concentratierisico

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen.

De spreiding van de portefeuille is in de toelichting op de balans nader toegelicht. Ook "grote posten" zijn aan te duiden als een vorm van concentratierisico. Om te bepalen welke posten hieronder vallen moeten per beleggingscategorie alle instrumenten met dezelfde debiteur worden gesommeerd.

	2018		2017	
	€	%	€	%
Vastgoedbeleggingen				
<i>Verdeling Vastgoedbeleggingen per sector:</i>				
Winkels	2.604	92,8	2.676	91,8
Woningen	202	7,2	239	8,2
	2.806	100,0	2.915	100,0
<i>Verdeling Vastgoedbeleggingen per regio:</i>				
Europa EU	239	8,5	258	8,9
Europa niet-EU	9	0,3	16	0,5
Noord-Amerika	1.572	56,0	1.644	56,4
Midden- en Zuid-Amerika	6	0,2	10	0,3
Azië ex Japan	110	3,9	106	3,6
Pacific	837	29,8	834	28,6
Overig	33	1,3	47	1,7
	2.806	100,0	2.915	100,0
Aandelen				
<i>Verdeling Aandelen per regio:</i>				
Europa EU	16.170	17,7	18.231	19,2
Europa niet-EU	3.693	4,1	3.947	4,1
Noord-Amerika	50.706	55,6	50.243	52,8
Midden- en Zuid-Amerika	1.252	1,4	1.325	1,4
Azië ex Japan	8.160	9,0	9.032	9,5
Pacific	10.204	11,2	11.355	11,9
Overig	954	1,0	1.078	1,1
	91.139	100,0	95.211	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
Verdeling Aandelen per sector:				
Financiële dienstverlening	16.701	18,3	18.946	19,9
Technologie	18.168	19,9	17.320	18,2
Industrie	8.692	9,5	9.725	10,2
Defensieve consumptiegoederen	7.851	8,6	8.488	8,9
Cyclische consumptiegoederen	10.755	11,8	12.352	13,0
Gezondheidszorg	11.615	12,8	10.390	10,9
Energie	5.731	6,3	5.652	5,9
Nutsbedrijven	3.123	3,4	3.115	3,3
Communicatie diensten	2.862	3,2	2.987	3,1
Basismaterialen	4.876	5,4	5.590	5,9
Overig	765	0,8	646	0,7
	91.139	100,0	95.211	100,0

Grote posten: Aandelen beleggingsfondsen groter dan 2% van het balanstotaal:

MSCI World B fnd ex controversial weapons	82.899	24,5	86.295	25,6
Emerging Markets Equity Index ESG Screened Fund	12.059	3,6	13.424	4,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden				
Verdeling vastrentende waarden per regio:				
Europa EU	187.221	87,7	188.173	88,2
Europa niet-EU	3.355	1,6	2.936	1,4
Noord-Amerika	9.798	4,6	10.839	5,1
Midden- en Zuid-Amerika	300	0,1	581	0,3
Azië ex Japan	856	0,4	1.114	0,5
Pacific	3.933	1,8	3.023	1,4
Overig	8.104	3,8	6.711	3,1
	213.567	100,0	213.377	100,0
Verdeling vastrentende waarden per soort:				
Staatsobligaties	137.746	64,5	139.598	65,4
Bedrijfsobligaties (Credit funds)	72.750	34,1	71.091	33,3
Index linked bonds	3.071	1,4	2.029	1,0
Overige	0	0,0	659	0,3
	213.567	100,0	213.377	100,0

	2018		2017	
	€	%	€	%
Grote posten: Obligatiedebiteuren groter dan 2% van het balanstotaal:				
Staatsobligaties Duitsland	14.604	4,3	14.283	4,2
Staatsobligaties Nederland	7.403	2,2	9.554	2,8
Bovengenoemde staatsobligaties betreffen alleen de directe beleggingen in staatsobligaties.				
Grote posten: Vastrentende beleggingsfondsen groter dan 2% van het balanstotaal:				
NN Sovereign Bond Fund	99.255	29,4	0	0,0
NN L Euro Sustainable Credit including Financials	44.052	13,0	0	0,0
Netherlands princ strip 0% 15/1/2042	24.835	7,3	22.424	6,7
Delta Lloyd Collateralized Bond Fund	22.336	6,6	22.247	6,6
Delta Lloyd Sovereign Bond Fund	0	0,0	96.981	28,8
Delta Lloyd Corporate Bond Fund	0	0,0	44.717	13,3

	2018		2017	
	€	%	€	%
Derivaten				
Verdeling derivaten per soort:				
Aandelenderivaten	0	0,0	4	0,1
Valutaderivaten	-125	-1,6	511	8,9
Rentederivaten	7.935	101,6	5.224	91,0
	7.810	100,0	5.739	100,0

Er zijn geen beleggingen uitgeleend en er zijn geen beleggingen in premiebijdragende ondernemingen.

Hoogte buffer

In het standaardmodel is geen rekening gehouden met een buffer voor concentratierisico. Het risico dient sec kwalitatief toegelicht te worden.

Actief beheer risico

Actief beheer risico ontstaat doordat vermogensbeheerders actief beheer voeren op (delen van) de beleggingsportefeuille. Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die worden ingenomen ten opzichte van strategische benchmarks. De mate van actief beheer wordt bepaald aan de hand van de tracking error. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de gekozen benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert een hoger actief beheer risico.

Hoogte buffer

Bij de berekening van het vereist eigen vermogen wordt alleen een actief beheer risico becijferd voor de aandelenportefeuille indien de tracking error groter is dan 1%. De buffer voor het strategisch actief beheer risico bedraagt 0 (0%).

Vastgesteld te Amsterdam, 21 juni 2019

Bestuur Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK:

Pieter van der Wal, voorzitter

Jan Voskuilen, vicevoorzitter

Pol de Jaeger, secretaris

Monique Jager-Smeets

Larissa Gabriëlse

Otto Hulst

Overige gegevens

Statutaire resultaatbestemming

In de statuten is geen bepaling opgenomen over de resultaatbestemming. Het saldo van baten en lasten wordt gemuteerd in de reserves.

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK te Amsterdam is aan Milliman Pensioenen v.o.f. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds. Dit geldt tevens voor andere actuarissen en deskundigen die werkzaam zijn bij Milliman Pensioenen v.o.f.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaats-gevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik op totaalniveau een materialiteit bepaald van € 1.063,500,- en op postenniveau van € 70,900,-. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 70,900,- te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basis-gegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld.

Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar hoger dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is hoger dan de dekkingsgraad bij het vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening niet voldoende, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Amsterdam, 21 juni 2019

drs. R. van der Meer AAG
verbonden aan Milliman Pensioenen v.o.f.

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Aan: het bestuur van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

Verklaring over de jaarrekening 2018

Ons oordeel

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van de stichting op 31 december 2018 en van het resultaat over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW).

Wat we hebben gecontroleerd

Wij hebben de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK te Amsterdam (de stichting) gecontroleerd.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2018;
- de staat van baten en lasten over 2018; en
- de toelichting met de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en overige toelichtingen.

Het stelsel voor financiële verslaggeving dat is gebruikt voor het opmaken van de jaarrekening is Titel 9 Boek 2 BW.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de paragraaf 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onafhankelijkheid

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assuranceopdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- het verslag van de visitatiecommissie;
- het verslag van het verantwoordingsorgaan;
- de overige gegevens.

Op grond van onderstaande werkzaamheden en uitgezonderd het effect van het voorgaande zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;

- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het verslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening en de accountantscontrole

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor:

- het opmaken en het getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW; en voor
- een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de stichting in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het genoemde verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de stichting te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Ons controleoordeel beoogt een redelijke mate van zekerheid te geven dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat. Een redelijke mate van zekerheid is een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle afwijkingen ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Een meer gedetailleerde beschrijving van onze verantwoordelijkheden is opgenomen in de bijlage bij onze controleverklaring.

Groningen, 21 juni 2019

PricewaterhouseCoopers Accountants N.V.

Origineel getekend door drs. H.D.M. Plomp RA

Bijlage bij onze controleverklaring over de jaarrekening 2018 van Stichting Pensioenfonds van de KAS BANK

In aanvulling op wat is vermeld in onze controleverklaring hebben wij in deze bijlage onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening nader uiteengezet en toegelicht wat een controle inhoudt.

De verantwoordelijkheden van de accountant voor de controle van de jaarrekening

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel-kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

Onze doelstelling is om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening vrij van materiële afwijkingen als gevolg van fouten of fraude is. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de stichting;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Ook op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de stichting haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een organisatie haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen en het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

